

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

Vodič kroz praksu Europske konvencije o ljudskim pravima

Imigracija

Ažuriran 30. travnja 2021.

Ovaj vodič pripremljeno je Tajništvo te on ne obvezuje Sud.

Izdavači ili organizacije koji žele prevesti i/ili reproducirati ovaj vodič ili dio ovog vodiča u tiskanom ili elektroničkom obliku trebaju se javiti na publishing@echr.coe.int za daljnje informacije o postupku odobravanja.

Ako želite provjeriti koji se prijevodi vodiča kroz sudsku praksu trenutačno pripremaju, pogledajte [Prijevodi u pripremi](#).

Ovaj vodič izvorno je sastavljen na engleskom jeziku. Redovito se ažurira, a posljednji je put bio ažuriran 30. travnja 2021. godine. Može biti podvrgnut uredničkim izmjenama.

Vodiči kroz sudsku praksu dostupni su za preuzimanje na www.echr.coe.int (*Case-law – Case-law analysis – Case-law guides*). Za ažuriranje ove publikacije pratite račun Suda na Twitteru na https://twitter.com/ECHR_CEDH.

Za ovaj prijevod, koji se objavljuje u dogovoru s Vijećem Europe i Europskim sudom za ljudska prava, odgovoran je isključivo Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.

© Vijeće Europe / Europski sud za ljudska prava, 2021.

Sadržaj

Sadržaj.....	3
Bilješka čitateljima	5
Uvod	6
I. Pristup državnom području i postupci	7
A. Zahtjev za vizu za ulazak u zemlju radi traženja azila u toj zemlji	8
B. Pristup u svrhu spajanja obitelji	8
C. Izdavanje viza i članak 4.....	9
D. Zabrane ulaska i putovanja.....	9
E. Odvratanja na moru	9
II. Ulazak na državno područje tužene države	10
A. Situacije na granici.....	11
B. Zatvaranje u tranzitnim zonama i prihvatnim centrima.....	12
C. Zadržavanje povezano s imigracijom na temelju članka 5. stavka 1. točke (f) 12	
1. Opća načela	12
2. Ranjivi pojedinci	13
3. Postupovne mjere zaštite	14
D. Pristup postupcima i uvjeti prihvata	15
1. Pristup postupku azila ili drugim postupcima za sprječavanje udaljavanja	15
2. Uvjeti prihvata i sloboda kretanja.....	15
III. Materijalni i postupovni aspekti predmeta o protjerivanju, izručenju i povezanim situacijama	16
A. Članci 2. i 3. Konvencije	17
1. Područje primjene i materijalni aspekti ocjene Suda na temelju članka 2. i 3. u predmetima udaljavanja povezanim s azilom	17
2. Udaljavanje u treću zemlju	18
3. Proceduralni aspekti	19
4. Predmeti povezani s državnom sigurnošću	20
5. Izručenje.....	20
6. Protjerivanje teško bolesnih osoba	21
B. Smrtna kazna: članak 1. Protokola br. 6 i članak 1. Protokola br. 13.....	22
C. Očito uskraćivanje pravde: članci 5. i 6.....	22
D. Članak 8.	23
1. Protjerivanje.....	23
2. Dozvole boravka i mogućnost osobe da regulira svoj pravni status	24
3. Državljanstvo	24

E.	Članak 1. Protokola br. 7	25
F.	Članak 4. Protokola br. 4	25
IV.	Prije udaljavanja i samo udaljavanje	26
A.	Ograničenja slobode kretanja i zadržavanje u svrhu udaljavanja	27
B.	Pomoć koju je potrebno pružiti osobama koje trebaju biti udaljene	28
C.	Samo prisilno udaljavanje	28
D.	Pristanak na „potpomognuti dobrovoljni povratak” u predmetima na temelju članka 2. i 3. povezanim s udaljavanjem	29
E.	Pravilo 39. / Privremene mjere	29
V.	Drugi slučajevi.....	30
A.	Gospodarska i socijalna prava.....	30
B.	Trgovanje ljudima	31
C.	Obveze sprječavanja štete i provođenja učinkovite istrage u drugim situacijama specifičnima za migrante	31
VI.	Postupovni aspekti zahtjeva pred Sudom	32
A.	Podnositelji zahtjeva lošeg duševnog zdravlja.....	32
B.	Početak tijeka šestomjesečnog roka u predmetima na temelju članka 2. ili 3. povezanim s udaljavanjem	32
C.	Nepostojanje neposrednog rizika od udaljavanja	32
D.	Aktivna legitimacija za podnošenje zahtjeva u ime podnositelja zahtjeva....	33
	Popis citiranih predmeta	34

Bilješka čitateljima

Ovaj vodič jedan je u nizu vodiča kroz sudsku praksu koje je objavio Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: „Sud”, „Europski sud” ili „Strasburški sud”) kako bi informirao pravne praktičare o najvažnijim presudama i odlukama koje je donio Strasburški sud. U vodiču se analizira i sažima sudska praksa o širokom rasponu odredaba Europske konvencije o ljudskim pravima (dalje u tekstu: „Konvencija” ili „Europska konvencija”) koje se odnose na imigraciju. Treba ga čitati zajedno s vodičima kroz sudsku praksu prema članku, na koje sustavno upućuje.

Citirana sudska praksa izbor je iz vodećih, značajnih i/ili nedavnih presuda i odluka.

Presude i odluke Suda ne služe samo za odlučivanje u predmetima pred Sudom već i općenitije za pojašnjenje, zaštitu i razvoj pravila koja proizlaze iz Konvencije, čime doprinose tome da države poštuju obveze koje su preuzele kao ugovorne stranke (*Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 18. siječnja 1978., stavak 154., Serija A br. 25 i, nedavno, *Jeronovičs protiv Latvije* [VV], br. 44898/10, stavak 109., 5. srpnja 2016.).

Stoga je zadaća sustava ustanovljenog Konvencijom odlučivati, u općem interesu, o pitanjima javne politike, i na taj način podizati opće standarde i širiti poznavanje jurisprudencije Suda, čime se podižu opći standardi zaštite ljudskih prava i širi poznavanje jurisprudencije iz područja ljudskih prava diljem zajednice država potpisnica Konvencije (*Konstantin Markin protiv Rusije* [VV], 30078/06, stavak 89., ECHR 2012). Doista, Sud je naglasio ulogu Konvencije kao „ustavnog instrumenta europskog javnog poretka” u području ljudskih prava (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske* [VV], br. 45036/98, stavak 156., ECHR 2005-VI).

Uvod

1. Ovaj dokument trebao bi poslužiti kao referentni alat za sudsku praksu Suda u predmetima povezanim s imigracijom i obuhvaća sve članke Konvencije do čije primjene može doći. Podijeljen je u šest poglavlja, koja načelno odgovaraju slijedu događaja prema kronološkom redoslijedu. Prvenstveno upućuje na relevantne presude i odluke Suda, umjesto da ih reproducira ili razrađuje, uključujući, kad god je to moguće, nedavne presude i odluke kojima se konsolidiraju mjerodavna načela. Stoga je osmišljen kao polazna točka za sudsku praksu Suda o određenoj stvari, a ne kao iscrpan pregled.

2. Malo se odredaba Konvencije i njezinih protokola izričito odnosi na „strance” i u njima nije sadržano pravo na azil. Kao opće pravilo, države članice, s obzirom na dobro utvrđeno međunarodno pravo i svoje ugovorne obveze, imaju pravo kontrolirati ulazak nedržavljana na svoje državno područje, njihov boravak ondje i protjerivanje nedržavljana. U predmetu *Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva* Sud je prvi put presudio da bi izručenje podnositelja zahtjeva moglo dovesti do odgovornosti države koja izručuje na temelju članka 3. Konvencije. Od tada je Sud dosljedno smatrao da udaljenje stranca od strane države ugovornice može otvoriti pitanje na temelju članaka 2. i 3. pa time i dovesti do odgovornosti te države na temelju Konvencije kada postoje značajni razlozi za uvjerenje da će dotična osoba, ako bude protjerana, biti izložena stvarnom riziku od podvrgavanja postupanju protivnom člancima 2. ili 3. u odredišnoj zemlji. Sud odlučuje i u predmetima koji se odnose na usklađenost udaljavanja migranata iz države ugovornice i odbijanja ulaska migrantima na državno područje države ugovornice s njihovim pravom na poštovanje privatnog i/ili obiteljskog života kako je zajamčeno člankom 8. Konvencije.

3. Brojni predmeti pred Sudom povezani s imigracijom započinju zahtjevom za privremene mjere na temelju pravila 39. Poslovnika Suda, mjere koje najčešće uključuju zahtijevanje od tužene države da se suzdrži od udaljavanja pojedinaca dok se ne ispituju njihovi zahtjevi pred Sudom (vidi stavak 63. ovog vodiča za više pojedinosti).

I. Pristup državnom području i postupci

Članak 1. Konvencije

„Visoke ugovorne stranke osigurat će svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom prava i slobode određene u odjeljku I. ... Konvencije.”

Članak 3. Konvencije

„Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.”

Članak 4. Konvencije

„1. Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu.

2. Nitko se ne smije siliti na prisilan ili obvezatan rad.

3. U svrhu tumačenja ovoga članka pojam ‚prisilni ili obvezatni rad‘ ne obuhvaća:

(a) svaki rad koji se u skladu s člankom 5. ... Konvencije zahtijeva od neke osobe na redovitom izdržavanju kazne ili za vrijeme uvjetnog otpusta na slobodu;

(b) svaku vojnu službu ili, u zemljama gdje se dopušta odbijanje obnašanja vojne službe zbog prigovora savjesti, drugu službu određenu umjesto obvezatne vojne službe;

(c) svaku službu koja se traži u slučaju nepogode ili nesreće koje ugrožavaju život i blagostanje zajednice;

(d) svaki rad ili službu koji su dio uobičajenih građanskih obveza.”

Članak 8. Konvencije

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

Članak 2. Protokola br. 4 uz Konvenciju

„1. Svatko tko se zakonito nalazi na području neke države ima pravo na slobodu kretanja i slobodni izbor svoga boravišta na tom području.

2. Svatko je slobodan napustiti bilo koju zemlju, uključujući i svoju vlastitu.

3. Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim ona koja su u skladu sa zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, za održavanje javnog poretka, radi sprečavanja zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

4. Prava utvrđena u stavku 1. mogu također biti podvrgnuta, u određenim dijelovima područja, ograničenjima utvrđenima u skladu sa zakonom i koja su opravdana zaštitom javnog interesa u demokratskom društvu.”

Članak 4. Protokola br. 4 uz Konvenciju

„Kolektivno protjerivanje stranaca je zabranjeno.”

4. Kao što je gore navedeno, pristup državnom području za nedržavljanu nije izričito uređen Konvencijom niti se u njoj navodi tko bi trebao dobiti vizu.

A. Zahtjev za vizu za ulazak u zemlju radi traženja azila u toj zemlji

5. U predmetu *M.N. i drugi protiv Belgije* [VV] podnositelji zahtjeva, sirijski par i njihovo dvoje djece, doputovali su u Libanon, gdje su od belgijskog veleposlanstva zatražili da im izda vize za kratkotrajni boravak da bi mogli otputovati u Belgiju kako bi ondje podnijeli zahtjeve za azil zbog sukoba u Siriji, pozivajući se na članak 3. Konvencije. Njihove je zahtjeve obradio i odbio Ured za strance u Belgiji. Nakon što ih je belgijsko veleposlanstvo obavijestilo o tim odlukama, podnositelji zahtjeva bezuspješno su podnijeli žalbe belgijskim sudovima. Sud je utvrdio da tužena država nije izvršavala jurisdikciju izvanteritorijalno nad podnositeljima zahtjeva kad je obradila njihove zahtjeve za vizu i da žalbe podnositelja zahtjeva nisu stvorile jurisdikcijsku vezu.

B. Pristup u svrhu spajanja obitelji

6. Od države se može, u određenim okolnostima, zahtijevati da odobri ulazak pojedincu kad je to preduvjet za njegovo ostvarivanje određenih prava iz Konvencije, osobito prava na poštovanje obiteljskog života. Sud je sazeo relevantna načela na temelju članka 8. Konvencije koja se odnose na spajanje djece stranog državljanstva s roditeljima ili roditeljem nastanjenim u državi ugovornici u predmetu *I.A.A. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.) (stavci 38. – 41.). Kriteriji, koji posebice uključuju najbolji interes djeteta, moraju se dostatno odražavati u obrazloženju u odlukama domaćih vlasti (*El Ghatet protiv Švicarske*).

7. Ne postoji obveza države na temelju članka 8. da poštuje izbor bračnih parova u pogledu zemlje njihova bračnog boravišta ni da prihvati nastanjanje supružnika koji nisu državljani u toj zemlji. Međutim, kada država odluči donijeti zakon kojim se određenim kategorijama imigranata dodjeljuje pravo da im se pridruže supružnici, to mora učiniti na način spojiv s načelom zabrane diskriminacije sadržanim u članku 14. Sud je utvrdio povredu članka 14. u vezi s člankom 8. u predmetu *Hode i Abdi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* jer podnositeljici zahtjeva, koja je tek nakon bijega u zemlju drugog podnositelja zahtjeva, kojem je priznat status izbjeglice, postala njegova supruga, nije bilo dozvoljeno da mu se pridruži u tuženoj državi, dok su se izbjeglice vjenčane prije bijega u zemlju i imigranti s privremenim boravkom mogli pridružiti svojim supružnicima. Postupak spajanja obitelji mora biti fleksibilan (primjerice u odnosu na upotrebu i dopuštenost dokaza o postojanju obiteljskih veza), brz i djelotvoran (*Tanda-Muzinga protiv Francuske; Mugenzi protiv Francuske*).

8. Sud je ispitao još jedan slučaj povezan sa spajanjem obitelji izbjeglica u predmetu *Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga protiv Belgije*. Prvoj podnositeljici zahtjeva priznat je status izbjeglice i odobren joj je boravak na neodređeno vrijeme u Kanadi te je od svog brata, nizozemskog državljanina, zatražila da k sebi dovede njezinu petogodišnju kćer (drugu podnositeljicu zahtjeva) iz zemlje podrijetla, u kojoj je dijete živjelo s bakom, i da se brine o djetetu dok ne bude u mogućnosti pridružiti joj se. Po dolasku u Belgiju, umjesto da olakšaju spajanje dviju podnositeljica zahtjeva, vlasti su zadržale i nakon toga protjerale drugu podnositeljicu zahtjeva u zemlju podrijetla, što je predstavljalo povredu članka 8. (stavci 72. – 91.).

9. U pogledu odbijanja odobrenja za spajanje obitelji na temelju veza s drugom državom i u pogledu razlike između postupanja prema osobama rođenima s državljanstvom tužene države i onima koje su ga stekle kasnije u životu, vidi *Biao protiv Danske* [VV]. U predmetu *Schembri protiv Malte* Sud je utvrdio da se članak 8. ne primjenjuje na „brak iz koristi”: iako ne u kontekstu traženja dozvole za ulazak, već za ostanak u tuženoj državi (vidi, općenitije, stavke 47. – 49. ovog vodiča), Sud je utvrdio da je odbijanje izdavanja obiteljske boravišne dozvole podnositeljevu istospolnom partneru dovelo do povrede članka 14. u vezi s člankom 8. (*Taddeucci i McCall protiv Italije*).

C. Izdavanje viza i članak 4.

10. U predmetu *Rantsev protiv Cipra i Rusije* kći podnositelja zahtjeva, ruska državljanka, preminula je u neobjašnjenim okolnostima nakon pada s prozora privatne nekretnine u Cipru nekoliko dana nakon što je stigla u zemlju na temelju vize za „kabaretsku umjetnicu”. Sud je utvrdio da Cipar, *inter alia*, nije ispunio svoje pozitivne obveze na temelju članka 4. jer, unatoč dokazima o trgovini ljudima u Cipru i zabrinutosti izraženoj u raznim izvješćima da ciparska politika o imigraciji i zakonodavni nedostaci potiču trgovinu ženama u Cipru, njegov sustav „viza za umjetnike” nije pružio kćeri podnositelja zahtjeva praktičnu i djelotvornu zaštitu od trgovine ljudima i iskorištavanja (stavci 290. – 293.). Za postupovnu obvezu provođenja djelotvorne istrage o izdavanju viza od strane javnih službenika u predmetima o trgovini ljudima vidi predmet *T.I. i drugi protiv Grčke*.

D. Zabrane ulaska i putovanja

11. Zabranom ulaska pojedincima se zabranjuje ulazak u državu iz koje su protjerani. Zabrana obično vrijedi u određenom razdoblju i osigurava da se pojedincima koji se smatraju opasnim ili nepoželjnim ne izda viza i da im se na drugi način ne odobri ulazak na državno područje. Kad je riječ o državama koje su dio schengenskog prostora, zabrane ulaska unose se u bazu podataka pod nazivom Schengenski informacijski sustav (SIS). U predmetu *Dalea protiv Francuske* (odl.) Sud je utvrdio da upis podnositelja zahtjeva u bazu podataka SIS nije doveo do povrede njegova prava na poštovanje njegova privatnog života na temelju članka 8. Konvencije. Razmatrao je učinke zabrane putovanja određene kao rezultat uključivanja pojedinca na popis osumnjičenih za terorizam koji vodi UN, na temelju članka 8. Konvencije (*Nada protiv Švicarske* [VV]), kao i učinke zabrane putovanja namijenjene sprječavanju kršenja domaćih ili stranih zakona o imigraciji, na temelju članka 2. Protokola br. 4 uz Konvenciju (*Stamose protiv Bugarske*).

E. Odvraćanja na moru

12. U predmetu *Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije* [VV] Sud se bavio odvlačanjima na moru. Podnositelji zahtjeva bili su dio skupine od približno 200 migranata, među ostalim tražitelja azila i drugih, koje je obalna straža tužene države presrela na otvorenom moru na području traganja i spašavanja druge ugovorne stranke. Podnositelji zahtjeva vraćeni su u Libiju po kratkom postupku na temelju sporazuma sklopljenog između Italije i Libije i nije im pružena prilika da podnesu zahtjeve za azil. Sud je utvrdio da su se podnositelji zahtjeva nalazili pod jurisdikcijom tužene države u smislu članka 1. Konvencije jer je tužena država nad njima izvršavala kontrolu na otvorenom moru i smatrao je da su talijanske vlasti znale, ili su trebale znati, da će podnositelji zahtjeva, kad budu vraćeni u Libiju kao nezakoniti migranti, biti izloženi postupanju koje je u suprotnosti s Konvencijom, da im neće biti pružena nikakva zaštita i da ne postoje dostatna jamstva koja ih štite od rizika da budu proizvoljno vraćeni u svoje zemlje podrijetla. Potvrdio je da činjenica da podnositelji zahtjeva nisu zatražili azil niti su opisali rizike s kojima se suočavaju zbog nedostatka sustava azila u Libiji nije oslobodila tuženu državu od poštovanja svojih obveza na temelju članka 3. Konvencije. Utvrdio je i povrede članka 4. Protokola br. 4 uz Konvenciju i članka 13. Konvencije u vezi s člankom 3. i člankom 4. Protokola br. 4 uz Konvenciju.

II. Ulazak na državno područje tužene države

Članak 3. Konvencije

„Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.”

Članak 5. Konvencije

„1. Svatko ima pravo na slobodu i na osobnu sigurnost. Nitko se ne smije lišiti slobode, osim u sljedećim slučajevima i u postupku propisanom zakonom:

- (a) ako je zatvoren u skladu sa zakonom nakon presude nadležnog suda;
- (b) ako je zakonito uhićen ili pritvoren zbog nepoštovanja zakonitog sudskog naloga ili radi osiguranja izvršenja neke zakonom propisane obveze;
- (c) ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja;
- (d) ako se radi o zakonitom zatvaranju maloljetnika radi izricanja odgojne mjere nadzora ili o njegovu zakonitom pritvoru radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti;
- (e) ako se radi o zakonitom lišenju slobode osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju umobolnika, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica;
- (f) ako se radi o zakonitom uhićenju ili pritvoru neke osobe kako bi je se spriječilo da neovlašteno uđe u zemlju ili osobe protiv koje je u tijeku postupak protjerivanja ili izručenja.

2. Svatko tko je uhićen mora u najkraćem roku biti obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima toga uhićenja i o svakoj optužbi protiv sebe.

3. Svatko uhićen ili pritvoren u uvjetima predviđenim stavkom 1. (c) ovoga članka mora se u najkraćem roku izvesti pred suca, ili pred drugo zakonom određeno tijelo sudbene vlasti, i ima pravo u razumnom roku biti suđen ili pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati davanjem jamstva da će ta osoba pristupiti suđenju.

4. Svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito.

5. Svatko tko je žrtva uhićenja ili pritvaranja suprotno odredbama ovoga članka ima izvršivo pravo na odštetu.”

Članak 2. Protokola br. 4 uz Konvenciju

„1. Svatko tko se zakonito nalazi na području neke države ima pravo na slobodu kretanja i slobodni izbor svoga boravišta na tom području.

2. Svatko je slobodan napustiti bilo koju zemlju, uključujući i svoju vlastitu.

3. Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim ona koja su u skladu sa zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, za održavanje javnog poretka, radi sprječavanja zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

4. Prava utvrđena u stavku 1. mogu također biti podvrgnuta, u određenim dijelovima područja, ograničenjima utvrđenima u skladu sa zakonom i koja su opravdana zaštitom javnog interesa u demokratskom društvu.”

Članak 4. Protokola br. 4 uz Konvenciju

„Kolektivno protjerivanje stranaca je zabranjeno.”

A. Situacije na granici

13. Sud je ispitivao predmete i na temelju članka 3. zasebno i u vezi s člankom 13. Konvencije u kojima su pripadnici granične straže spriječili osobe da uđu na državno područje tužene države ne dopuštajući im iskrcavanje u luci (*Kebe i drugi protiv Ukrajine*) ili na kopnenom graničnom prijelazu (*M.A. i drugi protiv Litve*; *M.K. i drugi protiv Poljske*) te su ili spriječili podnositelje zahtjeva da podnesu zahtjev za azil ili, u slučajevima u kojima su podnositelji podnijeli takve zahtjeve, odbili prihvatiti ih i pokrenuti postupak azila. Iako su podnositelji zahtjeva u predmetu *Ilias i Ahmed protiv Mađarske* [VV] mogli podnijeti zahtjev za azil u tranzitnoj zoni na kopnenoj granici između Mađarske i Srbije, mađarske vlasti nisu ispunile svoju postupovnu obvezu na temelju članka 3. kad su odbacile zahtjeve za azil kao nedopuštene na temelju pretpostavke da je Srbija sigurna treća zemlja koja može ispitati osnovanost njihovih zahtjeva za azil (vidi stavak 32. ovog vodiča). Kada podnositelji zahtjeva mogu uvjerljivo tvrditi da ne postoji jamstvo da će vlasti u susjednoj trećoj zemlji ozbiljno ispitati njihove zahtjeve za azil i da bi njihovo vraćanje u zemlju podrijetla moglo dovesti do povrede članka 3. Konvencije, tužena država obvezna je dopustiti podnositeljima zahtjeva da ostanu u njezinoj jurisdikciji dok nadležne domaće vlasti pravilno ne ispituju njihove zahtjeve i ne može uskratiti pristup svojem državnom području osobama koje pristupe graničnom prijelazu i tvrde da bi mogle biti izložene zlostavljanju ako ostanu na državnom području susjedne države, osim ako se ne poduzmu odgovarajuće mjere za uklanjanje takvog rizika (*M.K. i drugi protiv Poljske*, stavci 178. – 179.).

14. U predmetu *N.D. i N.T. protiv Španjolske* [VV] Sud je utvrdio da je članak 4. Protokola br. 4 primjenjiv u situacijama u kojima je ponašanje osoba, koje neovlašteno prelaze kopnenu granicu namjerno iskorištavajući svoju brojnost i koristeći silu, takvo da dovodi do očito nemirne situacije koju je teško kontrolirati i koja ugrožava javnu sigurnost. Izložio je dvostupanjski test usklađenosti s člankom 4. Protokola br. 4 u takvim okolnostima: je li država pružila stvaran i djelotvoran pristup sredstvima zakonitog ulaska, konkretno postupcima na granici, kako bi svim osobama koje se suočavaju s proganjanjem omogućila da podnesu zahtjev za zaštitu, osobito na temelju članka 3. Konvencije, pod uvjetima koji osiguravaju da će se zahtjev obraditi na način koji je u skladu s međunarodnim normama, među ostalim i Konvencijom. Ako je tužena država pružila takav pristup, ali ga podnositelj zahtjeva nije iskoristio, mora se razmotriti jesu li postojali uvjerljivi razlozi da se taj pristup ne iskoristi, a koji se temelje na objektivnim činjenicama za koje je država bila odgovorna. Nepostojanje takvih uvjerljivih razloga može dovesti do toga da se ta situacija smatra posljedicom ponašanja samih podnositelja zahtjeva, što opravdava činjenicu da njihovi identiteti nisu bili pojedinačno utvrđeni. S obzirom na činjenično stanje predmeta Sud je utvrdio da nije došlo do povrede članka 4. Protokola br. 4, ali naglasio je da taj zaključak ne dovodi u pitanje obvezu i potrebu država ugovornica da zaštite svoje granice na način koji je u skladu s jamstvima iz Konvencije, a osobito sa zabranom prisilnog vraćanja (*non-refoulement*). U predmetu *M.K. i drugi protiv Poljske* podnositelji zahtjeva imali su dokazivu tvrdnju na temelju članka 3., pristupili su graničnim prijelazima i pokušali su ući u tuženu državu na zakonit način koristeći se postupkom za podnošenje zahtjeva za azil koji im je trebao biti dostupan prema domaćem pravu. Iako su pripadnici granične straže s njima obavili pojedinačne razgovore i iako su podnositelji primili pojedinačne odluke kojima im je odbijen ulazak u Poljsku, Sud je smatrao da su njihove izjave o namjeri da podnesu zahtjeve za azil zanemarene i da se u odlukama koje su donesene ne odražavaju pravilno razlozi koje su podnositelji zahtjeva naveli kako bi opravdali svoj strah od proganjanja. Štoviše, podnositeljima zahtjeva nije bilo dopušteno savjetovati se s odvjetnicima i čak im je bio zabranjen pristup odvjetnicima koji su bili prisutni na graničnom prijelazu. Sud je zaključio

da odluke o odbijanju ulaska podnositelja zahtjeva u Poljsku nisu donesene uz pravilno uvažavanje njihovih pojedinačnih situacija i da su dio šire politike odbijanja primanja zahtjeva za azil od osoba koje pristupe poljsko-bjeloruskoj granici i vraćanja tih osoba u Bjelorusiju te je utvrdio povredu članka 4. Protokola br. 4.

15. U predmetu *Sharifi i drugi protiv Italije i Grčke* podnositelji zahtjeva ušli su u Grčku iz Afganistana, a zatim su se nezakonito ukrkali na plovila za Italiju. Po njihovu dolasku u luku Ancona talijanska granična policija presrela ih je i odmah odvela natrag na brodove s kojih su se upravo iskrcali i protjerala nazad u Grčku, a da im nije pružena mogućnost da podnesu zahtjeve za azil, da kontaktiraju odvjetnike ili tumače niti su obaviješteni o svojim pravima. Sud je utvrdio povredu članka 3. od strane Italije, s obzirom na njihovo naknadno udaljenje u Afganistan i rizik od zlostavljanja ondje, članka 13. u vezi s člankom 3. Konvencije i članka 4. Protokola br. 4.

B. Zatvaranje u tranzitnim zonama i prihvatnim centrima

16. Pri utvrđivanju razlike između ograničenja slobode kretanja i lišavanja slobode u kontekstu zatvaranja stranaca u tranzitnim zonama i prihvatnim centrima radi identifikacije i registracije migranata, čimbenici koje je Sud uzeo u obzir mogu se sažeti kako slijedi: i) pojedinačna situacija podnositelja zahtjeva i njihove odluke; ii) primjenjiv pravni sustav dotične države i njegova svrha; iii) relevantno trajanje, posebice s obzirom na svrhu i postupovnu zaštitu koju uživaju podnositelji zahtjeva do kraja postupka; iv) priroda i razina stvarnih ograničenja koja su nametnuta podnositeljima zahtjeva ili koje su podnositelji doživjeli (*Z.A. i drugi protiv Rusije* [VV], stavak 138.; *Ilias i Ahmed protiv Mađarske* [VV], stavci 217. – 218.). Sud je utvrdio da je članak 5. Konvencije primjenjiv na dugotrajno zatvaranje u tranzitnim zonama u zračnim lukama (vidi *Z.A. i drugi protiv Rusije* [VV]). Kad je riječ o boravku u tranzitnim zonama na kopnenim granicama, gdje su podnositelji zahtjeva čekali ishod svojih zahtjeva za azil, Sud je razlikovao predmete na temelju njihovih činjenica. Utvrdio je da članak 5. nije primjenjiv na boravak od dvadeset i tri dana, koji nije premašio najdulje razdoblje određeno domaćim pravom i tijekom kojeg su zahtjevi za azil podnositelja zahtjeva obrađeni na upravnoj i sudskoj razini (*Ilias i Ahmed protiv Mađarske* [VV], stavci 219. – 249.). Nasuprot tome, Sud je utvrdio da je članak 5. primjenjiv i da je došlo do povrede tog članka u predmetu u kojem su podnositelji zahtjeva boravili u tranzitnoj zoni gotovo četiri mjeseca, a u domaćem pravu nije bila predviđena ni strogo određena zakonska osnova ni najdulje trajanje zadržavanja u tranzitnoj zoni (*R.R. i drugi protiv Mađarske**, stavci 89. – 92.; vidi i stavke 48. – 65. u pogledu životnih uvjeta u tranzitnoj zoni i članka 3. te stavke 19. i 25. ovog vodiča). U predmetu *J.R. i drugi protiv Grčke* podnositelji zahtjeva, afganistanski državljani, stigli su na otok Hios te su uhićeni i smješteni u objekt Vial u žarišnoj točki (centar za prihvat, identifikaciju i registraciju migranata). Nakon mjesec dana taj je objekt postao objekt poluotvorenog tipa i podnositelji zahtjeva mogli su izlaziti tijekom dana. Sud je smatrao da su podnositelji zahtjeva bili lišeni slobode u smislu članka 5. tijekom prvog mjeseca boravka u objektu, ali da su bili podvrgnuti samo ograničenju kretanja, a ne lišavanju slobode, nakon što je objekt postao objekt poluotvorenog tipa.

C. Zadržavanje povezano s imigracijom na temelju članka 5. stavka 1. točke (f)

1. Opća načela

17. Člankom 5. stavkom 1. točkom (f) Konvencije državama je dopušteno da kontroliraju slobodu stranaca u kontekstu imigracije u dvjema različitim situacijama: prvim dijelom te odredbe dopušteno je zadržavanje tražitelja azila ili drugog imigranta prije nego što država dade odobrenje za ulazak (za drugi dio vidi stavke 55. – 57. ovog vodiča). Pitanje kada se prvi dio članka 5. stavka 1. točke (f) prestaje primjenjivati jer je pojedincu dano formalno odobrenje za ulazak ili boravak u velikoj mjeri ovisi o nacionalnom pravu (*Suso Musa protiv Malte*,

stavak 97.; vidi i predmet *O.M. protiv Mađarske*, u kojem je zadržavanje podnositelja zahtjeva koji je zatražio azil posljedično bilo ispitano na temelju članka 5. stavka 1. točke (b) jer je u domaćem pravu stvoren povoljniji položaj od onoga koji zahtijeva Konvencija, zbog čega Sud nije smatrao potrebnim razmatrati zakonitost zadržavanja na temelju članka 5. stavka 1. točke (f); i predmet *Muhammad Saqawat protiv Belgije*, stavci 47. i 49., u pogledu utjecaja prava EU-a na domaće pravo). Takvo zadržavanje mora biti u skladu s cjelokupnom svrhom i pretpostavkama članka 5., posebice u pogledu zakonitosti zadržavanja, među ostalim i u pogledu obveze poštovanja materijalnih i postupovnih pravila nacionalnog prava. Međutim, usklađenost s domaćim pravom nije dostatna jer lišenje slobode može biti zakonito u smislu domaćeg prava, ali i dalje proizvoljno (*Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 67.). U slučaju masovnih dolazaka tražitelja azila na granice države, podložno zabrani proizvoljnosti, može se smatrati da pretpostavku zakonitosti iz članka 5. općenito ispunjava domaći pravni sustav kojim su predviđeni, primjerice, samo ime tijela nadležnog za određivanje lišenja slobode u tranzitnoj zoni, obrazac naloga, njegove moguće osnove i ograničenja, najdulje trajanje pritvaranja i, kako to zahtijeva članak 5. stavak 4., dostupna mogućnost podnošenja sudske žalbe (*Z.A. i drugi protiv Rusije* [VV], stavak 162.). Pretpostavka zakonitosti bila je u pitanju, primjerice, kada se zadržavanje temeljilo na upravnoj okružnici (predmet *Amuur protiv Francuske*), kada pravna osnova nije bila dostupna javnosti (*Nolan i K. protiv Rusije*, i *Khlaifia i drugi protiv Italije* [VV]: sporazum o ponovnom prihvatu) ili kada u zakonodavstvu nije bilo utvrđeno najdulje trajanje zadržavanja (*Mathloom protiv Grčke*). U predmetu *Nabil i drugi protiv Mađarske* domaći sudovi nisu propisno ocijenili jesu li ispunjeni uvjeti utvrđeni u domaćem pravu za produljenje zadržavanja, koje spada u područje primjene drugog dijela članka 5. stavka 1. točke (f).

18. Kad je riječ o odraslim osobama koje nisu posebno ranjive, zadržavanje na temelju članka 5. stavka 1. točke (f) ne mora biti razumno nužno. Međutim, ne smije biti proizvoljno. „Bez proizvoljnosti” u kontekstu prvog dijela članka 5. stavka 1. točke (f) znači da se takvo zadržavanje mora provesti u dobroj vjeri; mora biti usko povezano sa svrhom sprječavanja neovlaštenog ulaska osobe u zemlju; mjesto i uvjeti zadržavanja trebali bi biti prikladni, imajući na umu da se ta mjera primjenjuje ne na osobe koje su počinile kaznena djela, već na strance koji su, često u strahu za vlastite živote, pobjegli iz svoje zemlje; i trajanje zadržavanja ne smije premašiti ono koje je razumno potrebno za svrhu kojoj se teži (*Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 74.). Ako mjesto i uvjeti zadržavanja nisu prikladni, može doći i do povrede članka 3. Konvencije (vidi, primjerice, *M.S.S. protiv Belgije i Grčke* [VV], stavci 205. – 234.; *S.Z. protiv Grčke*, i *HA.A. protiv Grčke*).

2. Ranjivi pojedinci

19. Dodatne mjere zaštite od proizvoljnog zadržavanja primjenjuju se na djecu i druge pojedince koji su na određene načine ranjivi, koji bi, kako bi mogli uživati takvu zaštitu, trebali imati pristup ocjeni svoje ranjivosti i biti obaviješteni o odgovarajućim postupcima (vidi *Thimothawes protiv Belgije* i *Abdi Mahamud protiv Malte*). Izostanak aktivnih koraka i odgode u provođenju ocjene ranjivosti mogu biti čimbenik koji izaziva ozbiljne sumnje u dobru vjeru vlasti (*Abdullahi Elmi i Aweys Abubakar protiv Malte*; *Abdi Mahamud protiv Malte*). Zadržavanja ranjivih pojedinaca neće biti u skladu s člankom 5. stavkom 1. točkom (f) ako se cilj kojem zadržavanje teži može postići drugim manje prisilnim mjerama, što od domaćih vlasti zahtijeva da razmotre alternative zadržavanju u svjetlu posebnih okolnosti pojedinačnog slučaja (*Rahimi protiv Grčke*; *Yoh- Ekale Mwanje protiv Belgije*, u vezi s drugim dijelom te odredbe). Osim pitanja na temelju članka 5. stavka 1. točke (f), zadržavanje djece i drugih ranjivih imigranata može otvoriti pitanja na temelju članka 3. Konvencije, pri čemu se posebna pažnja posvećuje uvjetima zadržavanja, njegovu trajanju, konkretnim načinima na koje je osoba ranjiva te učinku zadržavanja na dotičnu osobu (u pogledu zadržavanja djece s pratnjom vidi *Popov protiv Francuske* u vezi s drugim dijelom odredbe te pregled sudske prakse Suda u predmetu *S.F. i drugi protiv Bugarske*; u pogledu djece bez pratnje vidi predmete *Abdullahi Elmi i Aweys Abubakar protiv Malte*; *Rahimi protiv Grčke*; predmet *Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga protiv Belgije*, u kojem je Sud utvrdio povredu članka 3. u odnosu i na zadržano dijete i na

majku djeteta koja se nalazila u drugoj zemlji, i predmet *Moustahi protiv Francuske* u vezi sa zadržavanjem maloljetnikā bez pratnje na temelju proizvoljnog povezivanja s nepovezanim odraslom osobom; u pogledu odraslih osoba s posebnim zdravstvenim potrebama vidi predmete *Aden Ahmad protiv Malte* i *Yoh-Ekale Mwanje protiv Belgije*, a u pogledu žene u visokom stupnju trudnoće predmet *Mahmundi i drugi protiv Grčke*; u pogledu životnih uvjeta trudnice sa zdravstvenim problemima i njezine djece tijekom produljenog boravka u tranzitnoj zoni Roszke vidi predmet *R.R. i drugi protiv Mađarske**, stavci 58. – 65., i stavke 16. i 25. ovog vodiča; vidi i predmet *O.M. protiv Mađarske*, stavak 53., u pogledu ocjene ranjivosti podnositelja zahtjeva, LGBTI tražitelja azila, na temelju članka 5. stavka 1. točke (b)). Zadržavanje djece s pratnjom može otvoriti i pitanja na temelju članka 8. Konvencije u odnosu i na djecu i na odrasle osobe (vidi pregled sudske prakse Suda u predmetu *Bistieva i drugi protiv Poljske*), a pitanja na temelju te odredbe može otvoriti i odbijanje dopuštanja spajanja roditelja s njegovom djecom koja su bila *de facto* smještena u administrativni pritvor (eng. *administrative detention*) na temelju proizvoljnog povezivanja s nepovezanim odraslom osobom (*Moustahi protiv Francuske*).

3. Postupovne mjere zaštite

20. Na temelju članka 5. stavka 2. svaka osoba koja je uhićena mora biti obaviještena, na jednostavnom, jeziku koji nije previše stručan i koji može razumjeti, o bitnim pravnim i činjeničnim osnovama na temelju kojih je lišena slobode kako bi mogla pred sudom osporiti njegovu zakonitost u skladu s člankom 5. stavkom 4. (*Khlaifia i drugi protiv Italije* [VV], stavak 115.). Iako se ta obavijest mora dati „u najkraćem roku”, službenik koji izvršava uhićenje ne mora je u cijelosti iznijeti u trenutku uhićenja. Pitanje je li sadržaj dobivenih informacija bio dovoljan i primljen dovoljno brzo treba ocijeniti u svakom predmetu prema njegovim posebnim značajkama (*ibid.*; vidi *Čonka protiv Belgije*; *Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV]; *Nowak protiv Ukrajine*; *Dbouba protiv Turske*).

21. Članak 5. stavak 4. daje zadržanoj osobi pravo da pokrene postupak za preispitivanje od strane suda postupovnih i materijalnih uvjeta koji su bitni za „zakonitost”, u smislu članka 5. stavka 1., njezina lišenja slobode (*Khlaifia i drugi protiv Italije* [VV], stavak 131.; vidi, posebice, predmet *A.M. protiv Francuske*, stavci 40. – 41., u vezi s potrebnim opsegom sudske preispitivanja na temelju članka 5. stavka 1. točke (f)). Postupak za osporavanje zakonitosti na temelju članka 5. stavka 1. točke (f) administrativnog pritvora do protjerivanja ne mora imati odgodni učinak na provedbu naloga za protjerivanje (*ibid.*, stavak 38.). Kada se protjerivanje ubrza na način kojim se sprječava da zadržana osoba ili njezin odvjetnik pokrenu postupak na temelju članka 5. stavka 4., dolazi do povrede te odredbe (*Čonka protiv Belgije*). U slučajevima kada zadržane osobe nisu bile obaviještene o razlozima lišenja slobode, njihovo pravo na podnošenje žalbe protiv zadržavanja bilo je lišeno svakog djelotvornog učinka (*Khlaifia i drugi protiv Italije* [VV], stavak 132.). Isto vrijedi i ako je zadržana osoba obaviještena o dostupnim pravnim sredstvima na jeziku koji ne razumije i ako u praksi nije u mogućnosti kontaktirati odvjetnika (*Rahimi protiv Grčke*, stavak 120.). Postupak na temelju članka 5. stavka 4. mora biti kontradiktoran i mora jamčiti jednakost stranaka u postupku (vidi *A. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavci 203. *et seq.*; i *Al Husin protiv Bosne i Hercegovine (br. 2)* u pogledu predmeta u vezi s državnom sigurnošću). Doći će do povrede članka 5. stavka 4. ako zadržana osoba ne može ishoditi meritornu sudsku odluku o zakonitosti naloga za zadržavanje, a time i o svojem puštanju na slobodu, zato što se smatra da je žalba postala „bespredmetna” jer je u međuvremenu donesen novi nalog za zadržavanje (*Muhammad Saqawat protiv Belgije*) ili ako nije dostupno nikakvo pravno sredstvo za osporavanje zakonitosti zadržavanja, čak i ako je kratkotrajno (*Moustahi protiv Francuske*).

22. Člankom 5. stavkom 4. uhićenim se ili zadržanim osobama osigurava i pravo da sud „brzo” odluči o zakonitosti njihova zadržavanja i da se naloži njihovo puštanje na slobodu ako zadržavanje nije zakonito (*Khlaifia i drugi protiv Italije* [VV], stavak 131.; u pogledu sudske prakse o zahtjevu „brzine” u odnosu na zadržavanje na temelju članka 5. stavka 1. točke (f), premda u pogledu drugog dijela te odredbe, vidi i *Khudyakova protiv Rusije*, stavci 92. – 100.;

Abdulkhakov protiv Rusije, stavak 214.; *M.M. protiv Bugarske*). Kada nacionalne vlasti u iznimnim okolnostima odluče zadržati dijete i njegove roditelje u kontekstu kontrole imigracije, nacionalni bi sudovi trebali ispitati zakonitost takvog zadržavanja s posebnom žurnošću i revnošću na svim razinama (*G.B. i drugi protiv Turske*, stavci 167. i 186.). Kada se automatsko preispitivanje ne provodi u skladu s rokovima predviđenima domaćim pravom, ali se ipak, objektivno gledano, provodi brzo, ne dolazi do povrede članka 5. stavka 4. (*Aboya Boa Jean protiv Malte*).

D. Pristup postupcima i uvjeti prihvata

1. Pristup postupku azila ili drugim postupcima za sprječavanje udaljavanja

23. Osim predmeta povezanih s odbijanjem prihvaćanja ili ispitivanja zahtjeva za azil na granici (vidi stavak 13. ovog vodiča) Sud je ispitivao predmete na temelju članka 13. u vezi s člankom 3. kada osoba koja se nalazila na državnom području nije mogla podnijeti zahtjev za azil (*A.E.A. protiv Grčke*) ili kada takav zahtjev nije bio ozbiljno ispitan (*M.S.S. protiv Belgije i Grčke* [VV], stavci 265. – 322.).

24. Sud je utvrdio da nije došlo do povrede članka 4. Protokola br. 4 kada je podnositeljima zahtjeva bila pružena stvarna i djelotvorna mogućnost iznošenja argumenata protiv njihova protjerivanja (*Khlaifia i drugi protiv Italije* [VV]).

2. Uvjeti prihvata i sloboda kretanja

25. Članak 3. ne može se tumačiti kao obveza visokih ugovornih stranaka da svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom osiguraju dom (*Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 99.). Članak 3. ne sadržava ni opću obvezu da izbjeglicama osiguraju financijsku pomoć kako bi im omogućile da održavaju određeni životni standard (*Tarakhel protiv Švicarske* [VV], stavak 95.). Međutim, tražitelji azila pripadnici su skupine stanovništva u posebno nepovoljnom i ranjivom položaju kojoj je potrebna posebna zaštita i postoji široki konsenzus na međunarodnoj i europskoj razini o toj potrebi za posebnom zaštitom, što dokazuju Ženevska konvencija, nadležnosti i djelovanje UNHCR-a i standardi utvrđeni u Direktivi o prihvatu (*M.S.S. protiv Belgije i Grčke* [VV], stavak 251.). Stoga se može otvoriti pitanje na temelju članka 3. ako tražiteljima azila, uključujući i osobe koje tek namjeravaju podnijeti zahtjev za azil, nije osiguran smještaj te su stoga prisiljene mjesecima živjeti na ulici bez ikakvih sredstava ili pristupa sanitarnom čvoru, bez ikakvog načina da zadovolje svoje osnovne potrebe i u strahu od napada od strane trećih osoba i od protjerivanja (*ibid.* [VV], stavci 235. – 264., i *N.H. i drugi protiv Francuske*, oba u pogledu odraslih osoba bez zdravstvenih problema i bez djece; usporedi nasuprot tome predmet *N.T.P. i drugi protiv Francuske*, u kojem su podnositelji zahtjeva bili smješteni u privatno sklonište koje su financirale vlasti, pružena im je hrana i medicinska skrb, a djeca su pohađala školu, i predmet *B.G. i drugi protiv Francuske*, u kojem su podnositelji zahtjeva privremeno boravili u kampu sa šatorima postavljenom na parkiralištu, a vlasti su poduzele mjere za poboljšanje njihovih materijalnih životnih uvjeta, posebice osiguravajući medicinsku skrb, školovanje djece i naknadno smještanje u stan). Države su na temelju članka 3. dužne štiti djecu bez pratnje i voditi brigu o njima, što zahtijeva od vlasti da ih identificiraju kao takve i da poduzmu mjere kako bi osigurale njihovo smještanje u odgovarajući smještaj, čak i ako djeca ne podnesu zahtjev za azil u tuženoj državi, ali namjeravaju to učiniti u drugoj državi ili se namjeravaju ondje pridružiti članovima obitelji (vidi *Khan protiv Francuske* u vezi sa situacijom u improviziranom kampu u Calaisu; i *Sh.D. i drugi protiv Grčke, Austrije, Hrvatske, Mađarske, Sjeverne Makedonije, Srbije i Slovenije* u vezi sa situacijom u improviziranom kampu u Idomeniju; vidi i predmet *M.D. protiv Francuske* u pogledu prihvata tražitelja azila koji se predstavio kao maloljetnik bez pratnje, ali u pogledu čije su stvarne dobi postojale sumnje). U predmetu *Rahimi protiv Grčke* (stavci 87. – 94.) Sud je utvrdio povredu članka 3. i zato što vlasti nisu ponudile podnositelju zahtjeva, djetetu tražitelju azila bez pratnje, nikakvu pomoć u pogledu smještaja nakon puštanja na slobodu. U predmetu

*R.R. i drugi protiv Mađarske**, stavci 48. – 65., Sud je utvrdio povrede članka 3., kao prvo, zbog činjenice da vlasti nisu osigurale odraslom tražitelju azila dovoljno hrane tijekom četiri mjeseca njegova boravka u tranzitnoj zoni Roszke i, kao drugo, zbog životnih uvjeta kojima su njegova supruga, koja je bila trudna i imala je zdravstvene probleme, i njihova maloljetna djeca bili podvrgnuti u tom razdoblju (vidi i stavke 16. i 19. ovog vodiča).

26. U predmetu *Omwenyeke protiv Njemačke* (odl.) podnositelju tražitelju azila bio je odobren privremeni boravak tijekom trajanja postupka azila, ali je izgubio svoj zakonit status jer je prekršio uvjete privremenog boravka, odnosno obvezu da boravi na području određenog grada. Sud je utvrdio da se stoga nije mogao pozvati na članak 2. Protokola br. 4.

III. Materijalni i postupovni aspekti predmeta o protjerivanju, izručenju i povezanim situacijama

Članak 2. Konvencije

„1. Pravo svakoga na život zaštićeno je zakonom. Nitko ne smije biti namjerno lišen života osim u izvršenju sudske presude na smrtnu kaznu za kazneno djelo za koje je ta kazna predviđena zakonom.

2. Nije u suprotnosti s odredbama ovog članka lišenje života proizašlo iz upotrebe sile koja je bila nužno potrebna:

- (a) pri obrani bilo koje osobe od protupravnog nasilja;
- (a) pri zakonitom uhićenju ili pri sprječavanju bijega osobe zakonito lišene slobode;
- (b) radi suzbijanja pobune ili ustanka u skladu sa zakonom.”

Članak 3. Konvencije

„Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.”

Članak 6. Konvencije

„1. „Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega ...”

Članak 8. Konvencije

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

Članak 13. Konvencije

„Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kad su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.”

Članak 4. Protokola br. 4 uz Konvenciju

„Kolektivno protjerivanje stranaca je zabranjeno.”

Članak 1. Protokola br. 6 uz Konvenciju

„Smrtna kazna se ukida. Nitko ne smije biti osuđen na takvu kaznu ili pogubljen.”

Članak 1. Protokola br. 7 uz Konvenciju

„1. Stranac koji zakonito boravi na područje neke države ne smije biti iz nje protjeran, osim radi izvršenja odluke donesene u skladu sa zakonom i treba mu dopustiti da:

- (a) iznese razloge protiv svog protjerivanja;

(b) zatraži ponovno razmatranje svog slučaja; i

(c) u tu svrhu bude zastupan pred nadležnim tijelom, ili pred osobom ili osobama koje to tijelo imenuje.

2. Stranac može biti protjeran prije no što je ostvario prava iz stavka 1. a), b) i c) ovoga članka kad je protjerivanje nužno radi interesa javnog reda ili se temelji na razlozima državne sigurnosti.”

Članak 1. Protokola br. 13 uz Konvenciju

„Smrtna kazna se ukida. Nitko ne smije biti osuđen na takvu kaznu ili pogubljen.”

A. Članci 2. i 3. Konvencije

1. Područje primjene i materijalni aspekti ocjene Suda na temelju članka 2. i 3. u predmetima udaljavanja povezanim s azilom

27. Pravo na politički azil nije sadržano ni u Konvenciji ni u njenim protokolima, a Sud sam ne ispituje konkretan zahtjev za azil niti provjerava kako države poštuju svoje obveze na temelju Ženevske konvencije iz 1951. ili prava Europske unije (*F.G. protiv Švedske* [VV], stavak 117.; *Sufi i Elmi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavci 212. i 226.). Međutim, protjerivanje stranca od strane države ugovornice može otvoriti pitanje na temelju članka 2. i 3. pa time i dovesti do odgovornosti te države na temelju Konvencije kada postoje značajni razlozi za uvjerenje da će dotična osoba, ako bude protjerana, biti izložena stvarnom riziku od podvrgavanja postupanju protivnom člancima 2. ili 3. u odredišnoj zemlji. U tim okolnostima članci 2. i 3. podrazumijevaju obvezu da se dotičnu osobu ne protjera u tu zemlju (*F.G. protiv Švedske*, stavci 110. – 111.). U predmetima udaljavanja povezanim s člankom 2., osobito u pogledu rizika da podnositelj zahtjeva bude podvrgnut smrtnoj kazni, obično se otvara i pitanje na temelju članka 3. (vidi stavak 45. ovog vodiča): budući da su mjerodavna načela ista za ocjenu članka 2. i članka 3. u predmetima udaljavanja, Sud ili utvrđuje da su pitanja na temelju obaju članaka nerazdvojiva i zajedno ih ispituje (vidi *F.G. protiv Švedske* [VV], stavak 110.; *L.M. i drugi protiv Rusije*, stavak 108.) ili prigovor na temelju članka 2. razmatra u kontekstu povezanog glavnog prigovora na temelju članka 3. (vidi *J.H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 37.).

28. Sud je donio odluke u velikom broju predmeta u kojima je morao ocijeniti postoje li značajni razlozi za uvjerenje da će dotična osoba, ako bude protjerana, biti izložena stvarnom riziku od podvrgavanja postupanju protivnom člancima 2. ili 3. u odredišnoj zemlji. U velikoj je mjeri konsolidirao mjerodavna načela u dvjema presudama Velikog vijeća *F.G. protiv Švedske* ([VV], stavci 110. – 127.) i *J.K. i drugi protiv Švedske* ([VV], stavci 77. – 105.), posebice u pogledu ocjene rizika (među ostalim i u pogledu opće situacije nasilja, posebnih okolnosti podnositelja zahtjeva kao što su pripadnost ciljanoj skupini i drugi pojedinačni čimbenici rizika, koji mogu dovesti do stvarnog rizika kada se razmatraju odvojeno ili kumulativno, rizika od zlostavljanja od strane privatnih skupina, oslanjanja na postojanje mogućnosti bijega unutar države, ocjene izvješća o zemlji podrijetla, raspodjele tereta dokazivanja, prošlog zlostavljanja kao pokazatelja rizika i aktivnosti na licu mjesta), prirode ispitivanja Suda i načela *ex nunc* procjene okolnosti kada podnositelj zahtjeva nije već protjeran (za slučajeve u kojima je osoba već protjerana vidi predmete *X protiv Švicarske* i *A.S. protiv Francuske*).

29. Kad je riječ o postupovnim obvezama vlasti, Sud je u predmetu *F.G. protiv Švedske* ([VV], stavak 127.) pojasnio da, uzimajući u obzir apsolutnu prirodu prava zajamčenih člancima 2. i 3. Konvencije i uzimajući u obzir položaj ranjivosti u kojem se često nalaze tražitelji azila, ako je država ugovornica upoznata s činjenicama koje se odnose na određenog pojedinca, a koje bi ga mogle izložiti riziku od zlostavljanja u suprotnosti s navedenim odredbama nakon povratka u predmetnu zemlju, obveze na temelju članka 2. i 3. Konvencije podrazumijevaju da vlasti provedu ocjenu tog rizika po službenoj dužnosti (vidi i predmete *Amerkhanov protiv Turske*, stavci 53. – 58., i *Batyrkhairov protiv Turske*, stavci 46. – 52.). Kad je riječ o raspodjeli tereta dokazivanja, Sud je u predmetu *J.K. i drugi protiv Švedske* ([VV], stavci 91. – 98.) pojasnio da je zajednička dužnost tražitelja azila i tijela nadležnih za imigraciju utvrditi i procijeniti sve

relevantne činjenice u postupku azila. S jedne strane, tražitelji azila snose teret u pogledu svojih osobnih okolnosti iako je Sud prepoznao da je važno uzeti u obzir sve poteškoće s kojima se tražitelj azila može susresti pri prikupljanju dokaza. S druge strane, opću situaciju u drugoj državi, uključujući sposobnost njezinih tijela javne vlasti da pruže zaštitu, morala su utvrditi *proprio motu* mjerodavna domaća tijela nadležna za imigraciju (vidi, primjerice, predmet *B i C protiv Švicarske* u pogledu obveze domaćih vlasti da ocijene dostupnost zaštite države od štete koja proizlazi od nedržavnih aktera i ocjene rizika od zlostavljanja u zemlji podrijetla za podnositelja zahtjeva kao homoseksualnu osobu). Kad je riječ o značaju utvrđenog prošlog zlostavljanja protivnog članku 3. u državi primateljici, Sud je smatrao da će utvrđeno prošlo zlostavljanje protivno članku 3. predstavljati snažnu naznaku budućeg stvarnog rizika od zlostavljanja, iako je Sud to načelo uvjetovao pružanjem općenito koherentne i vjerodostojne verzije događaja od strane podnositelja zahtjeva koja je u skladu s informacijama iz pouzdanih i objektivnih izvora o općoj situaciji u dotičnoj zemlji. U takvim okolnostima na Vladu je prebačen teret otklanjanja svake sumnje u vezi s tim rizikom (*J.K. i drugi protiv Švedske* [VV], stavci 99. – 102.).

30. Sud je razvio opsežnu sudsku praksu u pogledu svih gore navedenih načela. Kao primjer, u pogledu težine koja se daje izvješćima i drugim materijalima o zemlji vidi predmet *Sufi i Elmi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (stavci 230. – 234.); u pogledu ocjene vjerodostojnosti podnositelja zahtjeva vidi predmete *N. protiv Finske*; *A.F. protiv Francuske*, i *M.O. protiv Švicarske*; a u pogledu obveze domaćih vlasti da ocijene relevantnost, autentičnost i dokaznu vrijednost dokumenata koje su dostavili podnositelji zahtjeva, na početku ili kasnije, a koji se odnose na srž njihova zahtjeva za zaštitu vidi predmete *M.D. i M.A. protiv Belgije*; *Singh i drugi protiv Belgije*, i *M.A. protiv Švicarske*. Ponovno kao primjer, vidi predmet *Sufi i Elmi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, u kojem je Sud utvrdio da je situacija u određenoj zemlji takva da bi udaljšavanje dovelo do povrede članka 3., uzimajući u obzir situaciju općeg nasilja u Mogadishuu te nedostatak sigurnog pristupa kampovima za interno raseljene osobe i loše uvjete u tim kampovima; vidi predmet *Salah Sheekh protiv Nizozemske* u pogledu ocjene rizika u odnosu na podnositelja zahtjeva koji je pripadao skupini koja je sustavno izložena riziku; te u pogledu raznih oblika i slučajeva proganjanja povezanog sa spolom, kao što su rasprostranjeno seksualno nasilje (*M.M.R. protiv Nizozemske* (odl.)), navodni nedostatak mreže podrške muških osoba (*R.H. protiv Švedske*), zlostavljanje rastavljene žene (*N. protiv Švedske*), zlostavljanje od strane članova obitelji zbog veze (*R.D. protiv Francuske*, stavci 36. – 45.), ubojstva iz časti i prisilni brak (*A.A. i drugi protiv Švedske*) i genitalno sakaćenje žena (*R.B.A.B. protiv Nizozemske*; *Sow protiv Belgije*). U pogledu prisilne prostitucije i/ili povratka u mrežu trgovine ljudima vidi *L.O. protiv Francuske* (odl.). U predmetu *V.F. protiv Francuske* (odl.) Sud je ocjenjivao rizik na temelju članka 4., ostavljajući otvorenom mogućnost izvanteritorijalne primjene tog članka: u pogledu potonjeg, predmet *M.O. protiv Švicarske* odnosio se na rizik od prisilnog rada nakon udaljšavanja, a prigovor na temelju članka 4. bio je nedopušten zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava.

31. Kada rizik od zlostavljanja proizlazi iz spolne orijentacije osobe, od nje se ne može tražiti da je prikrije kako bi izbjegla zlostavljanje jer se spolna orijentacija odnosi na temeljni aspekt identiteta osobe (*I.K. protiv Švicarske* (odl.); *B i C protiv Švicarske*). Slična se pitanja mogu otvoriti i u odnosu na vjerska uvjerenja neke osobe (vidi *A. protiv Švicarske*).

2. Udaljšavanje u treću zemlju

32. Iako se većina predmeta udaljšavanja koje Sud ispituje na temelju članaka 2. ili 3. odnosi na udaljšavanje u zemlju iz koje je podnositelj zahtjeva pobjegao, do takvih predmeta može doći i u vezi s udaljšavanjem podnositelja zahtjeva u treću zemlju. U predmetu *Ilias i Ahmed protiv Mađarske* [VV] Sud je primijetio da kada je država ugovornica nastojala udaljšiti tražitelja azila u treću zemlju, a da nije ispitala osnovanost zahtjeva za azil, dužnost države da ne izlaže pojedinca stvarnom riziku od postupanja protivnog članku 3. izvršavala se na način različit od načina u predmetima vraćanja u zemlju podrijetla. U prvoj situaciji glavno je pitanje bilo primjerenost postupka azila u trećoj zemlji primateljici. S obzirom na to da država koja udaljšava

tražitelje azila u treću zemlju može legitimno odlučiti da neće ispitivati osnovanost zahtjeva za azil, ne može se dakle znati jesu li te osobe izložene riziku od postupanja protivnog članka 3. u zemlji podrijetla ili su samo ekonomski migranti kojima nije potrebna zaštita. Dužnost je države koja udaljava temeljito ispitati postoji li stvaran rizik da se tražitelju azila u trećoj zemlji primateljici uskrati pristup primjerenom postupku azila, koji ga štiti od prisilnog udaljenja ili vraćanja (*refoulement*), odnosno od udaljavanja, izravno ili neizravno, u njegovu zemlju podrijetla bez odgovarajuće procjene rizika s kojima se suočava sa stajališta članka 3. Ako se utvrdi da su postojeća jamstva u tom pogledu nedostatna, na temelju članka 3. nastaje obveza da se tražitelji azila ne udalje u dotičnu treću zemlju. Da bi se utvrdilo je li država koja udaljava ispunila svoju postupovnu obvezu da ocijeni postupke azila treće države primateljice, potrebno je ispitati jesu li vlasti države koja udaljava uzele u obzir dostupne opće informacije o trećoj zemlji primateljici i njezinu sustavu azila na odgovarajući način i na vlastitu inicijativu; i je li podnositelju zahtjeva bila pružena dovoljna prilika da dokaže da država primateljica nije sigurna treća zemlja u njegovu konkretnom slučaju. Primjenjujući taj test, Sud je ukazao na to da svaka pretpostavka da je određena zemlja „sigurna”, ako se na nju oslanja u odlukama koje se odnose na pojedinačnog tražitelja azila, mora na samom početku biti u dovoljnoj mjeri potkrijepljena gore navedenom analizom. Važno je spomenuti da je Sud naveo da nije njegova zadaća ocjenjivati postoji li dokaziva tvrdnja o rizicima na temelju članka 3. u zemlji podrijetla jer je to pitanje relevantno samo kada se država koja protjeruje bavila tim rizicima.

33. Udaljavanje tražitelja azila u treću zemlju nadalje može predstavljati povredu članka 3. zbog neodgovarajućih uvjeta prihvata u državi primateljici (*M.S.S. protiv Belgije i Grčke* [VV], stavci 362. – 368.) ili zbog činjenice da tražiteljima azila ne bi bio zajamčen pristup prihvatnim objektima prilagođenima njihovoj posebnoj ranjivosti, zbog čega se od države koja udaljava može zahtijevati da u tu svrhu pribavi jamstva od države primateljice (vidi *Tarakhel protiv Švicarske* [VV]; *Ali i drugi protiv Švicarske i Italije* (odl.); *Ojei protiv Nizozemske* (odl.)).

3. Proceduralni aspekti

34. Kada pojedinac ima „dokaziv prigovor” da bi ga udaljavanje izložilo postupanju protivnom članku 2. ili 3. Konvencije, on mora imati djelotvorno pravno sredstvo, i u praksi i prema zakonu, na domaćoj razini u skladu s člankom 13. Konvencije, koje obvezno zahtijeva, *inter alia*, neovisno i rigorozno ispitivanje svake tvrdnje da postoje značajni razlozi za strah od stvarnog rizika od postupanja protivnog člancima 2. ili 3. i automatski odgovorni učinak (*M.S.S. protiv Belgije i Grčke* [VV], stavci 288. i 291.: za pregled sudske prakse Suda o pretpostavkama na temelju članka 13. u vezi s člancima 2. ili 3. u predmetima udaljavanja vidi, posebice, *ibid.*, stavci 286. – 322.; *Abdolkhani i Karimnia protiv Turske*, stavci 107. – 117.; *Gebremedhin [Gaberamadhien] protiv Francuske*, stavci 53. – 67.; *I.M. protiv Francuske*; *Chahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavci 147. – 154.; *Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije*, stavak 460.). Ista se načela primjenjuju i kada se razmatra pitanje djelotvornosti pravnih sredstava koja se moraju iscrpiti u smislu članka 35. stavka 1. Konvencije u predmetima koji se odnose na azil (*A.M. protiv Nizozemske*, stavci 65. – 69.; vidi i predmet *M.K. i drugi protiv Poljske*, stavci 142. – 148. i 212. – 220., u pogledu neposrednog udaljavanja na graničnom prijelazu). Sud je u odnosu na tražitelje azila utvrdio, konkretno, da pojedinci moraju biti na odgovarajući način obaviješteni o postupku azila koji je potrebno slijediti i svojim pravima na jeziku koji razumiju te moraju imati pristup pouzdanom sustavu komunikacije s vlastima: Sud uzima u obzir i dostupnost tumača, pitanje obavlja li razgovore osposobljeno osoblje i pitanje imaju li tražitelji azila pristup besplatnoj pravnoj pomoći, te zahtijeva da se tražiteljima azila pruži obrazloženje za odluku (vidi *M.S.S. protiv Belgije i Grčke* [VV], stavci 300. – 302., 304., i 306. – 310.; vidi i *Abdolkhani i Karimnia protiv Turske*; i *Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije* [VV], stavak 204.).

35. Članak 6. Konvencije nije primjenjiv *ratione materiae* na postupke azila, protjerivanja i povezane postupke (*Maaouia protiv Francuske* [VV], stavci 38. – 40.; *Onyejekwe protiv Austrije* (odl.), stavak 34.; vidi predmet *Panjeheighalehei protiv Danske* (odl.) u vezi s tužbom za naknadu

štete koju je tražitelj azila podnio zbog odbijanja odobrenja azila).

36. Neispitivanje zahtjeva za azil u razumnom roku može dovesti do povrede članka 8. (vidi *B.A.C. protiv Grčke*), a primjerenost pravnog sredstva na temelju članka 13. može biti narušena prekomjernom duljinom trajanja (*M.S.S. protiv Belgije i Grčke* [VV], stavak 292.). S druge strane, brza obrada podnositeljeva zahtjeva za azil ne bi trebala imati prednost u odnosu na djelotvornost bitnih postupovnih jamstava zaštite podnositelja od proizvoljnog udaljavanja. Nerazumno kratak rok za podnošenje zahtjeva, primjerice u kontekstu ubrzanih postupaka azila, i/ili za podnošenje žalbe protiv naknadne odluke o udaljavanju može pravno sredstvo učiniti praktički nedjelotvornim, u suprotnosti s pretpostavkama članka 13. u vezi s člankom 3. Konvencije (vidi predmet *I.M. protiv Francuske*, u kojem je utvrđeno da petodnevni rok za podnošenje prvog zahtjeva za azil i 48-satni rok za podnošenje žalbe predstavljaju povredu tih odredbi; vidi i pregled ubrzanih postupaka azila u predmetu *R.D. protiv Francuske*, stavci 55. – 64.).

37. Kada ne postoji „dokaziv prigovor” da bi udaljavanje izložilo pojedinca stvarnom riziku od postupanja protivnog člancima 2. ili 3. Konvencije, pravno sredstvo koje zahtijeva članak 13. Konvencije u vezi s člankom 8. Konvencije i/ili člankom 4. Protokola br. 4 ne mora imati automatski odgodni učinak (*Khlaifia i drugi protiv Italije* [VV], stavci 276. – 281.; *De Souza Ribeiro protiv Francuske* [VV], stavci 82. – 83.). Međutim, do povrede članka 13. u vezi s člankom 8. dolazi ako je vrijeme između izdavanja naloga za udaljavanje i njegove provedbe tako kratko da je isključena svaka mogućnost smislenog podnošenja tužbe sudu, a pogotovo mogućnost propisnog ispitivanja od strane tog suda okolnosti i pravnih argumenata na temelju Konvencije (*De Souza Ribeiro protiv Francuske* [VV], stavci 86. – 100.; *Moustahi protiv Francuske*, stavci 156. – 164., u potonjem predmetu i u vezi s člankom 4. Protokola br. 4). U pogledu pretpostavki iz članka 13. u vezi s člankom 4. Protokola br. 4, vidi i predmete *Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije* [VV]; *Sharifi i drugi protiv Italije i Grčke*; i *Čonka protiv Belgije*.

4. Predmeti povezani s državnom sigurnošću

38. Sud je često razmatrao predmete koji se odnose na udaljavanje pojedinaca koje se smatra prijjetnjom državnoj sigurnosti (vidi, primjerice, *A.M. protiv Francuske*). U više je navrata presudio da je članak 3. apsolutan i da nije moguće odvagnuti rizik od zlostavljanja u odnosu na iznesene razloge za protjerivanje (*Saadi protiv Italije* [VV], stavci 125. i 138.; *Othman (Abu Qatada) protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavci 183. – 185.). Smatralo se da relevantni test na temelju Konvencije, posebice zahtjev provođenja potpune i *ex nunc* ocjene toga hoće li pojedinac u državi primateljici biti izložen stvarnom riziku od postupanja protivnog članku 3. ako bude onamo udaljen, nije promijenjen ukidanjem statusa izbjeglice te osobe, u skladu s mjerodavnim pravilima prava EU-a, nakon osude za kazneno djelo zbog terorističkih činova i utvrđenja da pojedinac predstavlja opasnost za društvo države domaćina (vidi *K.I. protiv Francuske**). Sud se ne može oslanjati na utvrđenja domaćih vlasti ako one nisu raspolagale svim bitnim informacijama pri donošenju odluka o protjerivanju, primjerice iz razloga državne sigurnosti (vidi *X protiv Švedske*).

5. Izručenje

39. Izručenje od strane države ugovornice može otvoriti pitanje na temelju članka 3. pa time i dovesti do odgovornosti te države na temelju Konvencije kada postoje značajni razlozi za uvjerenje da će dotična osoba, ako bude izručena, biti izložena stvarnom riziku od podvrgavanja postupanju protivnom članku 3. u zemlji primateljici (*Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavci 88. – 91.). Pitanje postoji li stvaran rizik od zlostavljanja protivnog članku 3. u drugoj državi ne može ovisiti o pravnoj osnovi za udaljavanje u tu državu jer u praksi možda ne postoji nikakva razlika između izručenja i drugih udaljavanja (*Babar Ahmad i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavci 168. i 176.; *Trabelsi protiv Belgije*, stavak 116.). Primjerice, zahtjevi za izručenje mogu se povući, a država ugovornica može ipak odlučiti provesti udaljavanje sa svog državnog područja iz drugih razloga; ili država može odlučiti udaljiti osobu

kojoj predstoji kazneni postupak (ili je već osuđena) u drugoj državi bez zahtjeva za izručenje; a mogu postojati slučajevi u kojima je osoba pobjegla iz države jer se boji provedbe određene kazne koja joj je već izrečena i treba biti vraćena u tu državu ne na temelju bilo kakvog sporazuma o izručenju, već kao neuspješan tražitelj azila (vidi [Babar Ahmad i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), stavak 168., s daljnjim referencama). Mogu postojati i slučajevi kada država odobri zahtjev za izručenje u kojem se osoba koja je podnijela zahtjev za azil tereti za politički motivirane zločine (vidi [Mamazhonov protiv Rusije](#)) ili kada se izručenje odnosi na pojedinca kojemu je priznat status izbjeglice u drugoj zemlji ([M.G. protiv Bugarske](#)).

40. Člancima 2. i 3. Konvencije kao i člankom 1. Protokola br. 6 ili člankom 1. Protokola br. 13 (vidi stavak 45. ovog vodiča) zabranjeno je izručenje, protjerivanje ili drugo premještanje pojedinca u drugu državu kada postoje značajni razlozi za uvjerenje da će ondje biti izložen stvarnom riziku od podvrgavanja smrtnoj kazni ([Al-Saadoon i Mufdhi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), stavci 123. i 140. – 143.; [A.L. \(X.W.\) protiv Rusije](#), stavci 63. – 66.; [Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije](#), stavak 333.). Slično može doći do povrede članka 3. ako se pojedinac izruči ili premjesti u državu u kojoj se suočava s doživotnom kaznom bez ikakve *de facto* ili *de jure* mogućnosti puštanja na slobodu (vidi [Babar Ahmad i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) i [Trabelsi protiv Belgije](#); vidi i predmete [Murray protiv Nizozemske](#) [VV], i [Hutchinson protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) [VV], u pogledu doživotnih kazni i članka 3.). Zlostavljanje protivno članku 3. u državi koja podnosi zahtjev može poprimiti različite oblike, među ostalim može uključivati loše uvjete i zlostavljanje u pritvoru (vidi [Allanazarova protiv Rusije](#)) ili uvjete pritvora koji nisu primjereni posebnoj ranjivosti dotičnog pojedinca (predmet [Aswat protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), u vezi s izručenjem duševno bolesnog pojedinca).

41. Kriteriji koje Sud ispituje u pogledu diplomatskih jamstava izloženi su u predmetu [Othman \(Abu Qatada\) protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) (stavci 186. – 189.).

42. U konkretnom kontekstu predaje pri izvršenju europskog uhidbenog naloga u svrhu izdržavanja zatvorske kazne u zemlji u kojoj su uvjeti oduzimanja slobode sistemski problem, Sud je utvrdio da se primjenjuje pretpostavka jednake zaštite u pravnom sustavu Europske unije ([Bivolaru i Moldovan protiv Francuske](#)*). Međutim, utvrdio je da je ta pretpostavka pobijena jer se smatralo da je zaštita prava iz Konvencije očigledno nedostatna u određenim okolnostima predmeta jednog podnositelja zahtjeva, ali ne i u odnosu na drugog. Sud je smatrao da je pravosudno tijelo nadležno za izvršenje imalo dovoljno činjeničnih informacija da utvrdi da bi izvršenje europskog uhidbenog naloga povlačilo za sobom stvaran i pojedinačan rizik da će jedan podnositelj zahtjeva biti izložen postupanju protivnom članku 3. s obzirom na uvjete oduzimanja njegove slobode u državi izdavanja naloga, ali da nije imalo dovoljno činjeničnih informacija u tom smislu u odnosu na drugog podnositelja zahtjeva. Pritom je Sud utvrdio način na koji pravosudno tijelo nadležno za izvršenje treba pristupiti ocjeni individualiziranog stvarnog rizika od postupanja protivnog članku 3. u slučaju sistemskog problema (uvjeti oduzimanja slobode) u državi koja je izdala europski uhidbeni nalog, kao i odgovarajuću obvezu podnositelja zahtjeva da potkrijepi takav rizik.

43. Članak 6. Konvencije nije primjenjiv *ratione materiae* na postupak izručenja ([Mamatkulov i Askarov protiv Turske](#) [VV], stavci 81. – 83.).

6. Protjerivanje teško bolesnih osoba

44. Sud je sažeo i pojasnio mjerodavna načela u pogledu toga kada će humanitarni razlozi prevagnuti ili neće prevagnuti u odnosu na druge interese pri razmatranju protjerivanja teško bolesnih osoba u predmetu [Paposhvili protiv Belgije](#) [VV]. Podnositelj zahtjeva, gruzijski državljanin, bio je suočen s protjerivanjem i zabranom ponovnog ulaska u Belgiju na deset godina iz razloga javnog interesa (osude za kaznena djela). Dok je bio u zatvoru, dijagnosticirane su mu teške bolesti, zbog kojih je bio na liječenju (kronična limfocitna leukemija, hepatitis C i tuberkuloza). Osim situacije predstojeće smrti u predmetu [D. protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), u kasnijoj presudi u predmetu [N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) [VV] upućivalo se na „druge vrlo iznimne slučajeve” koji mogu otvoriti pitanje na temelju članka 3. u takvim kontekstima. U predmetu [Paposhvili protiv Belgije](#) Veliko vijeće naznačilo je kako treba

tumačiti izraz „druge vrlo iznimne slučajeve”, upućujući na „situacije koje uključuju udaljavanje teško bolesne osobe kada je dokazano da je opravdano vjerovati da će ta osoba, iako joj ne prijete neposredan rizik od smrti, biti suočena sa stvarnim rizikom da, zbog nedostatka odgovarajućeg liječenja u zemlji primateljici ili zbog nedostatka pristupa takvom liječenju, bude izložena teškom, brzom i nepovratnom pogoršanju svog zdravstvenog stanja, koje bi rezultiralo intenzivnom patnjom ili značajnim smanjenjem očekivanog životnog vijeka” (*ibid.*, stavak 183.). Veliko vijeće pojasnilo je i da se ta obveza zaštite treba ispuniti prvenstveno putem odgovarajućih domaćih postupaka koji odražavaju, konkretno, sljedeće elemente (*ibid.*, stavci 185. – 193.): podnositelji zahtjeva trebali bi podnijeti dokaze „koji mogu pokazati da je opravdano vjerovati” da će biti izloženi stvarnom riziku od postupanja protivnog članku 3., imajući na umu da je određeni stupanj nagađanja svojstven preventivnoj svrsi članka 3. te da podnositelji zahtjeva nisu dužni pružiti jasne dokaze o svojoj tvrdnji. U slučajevima u kojima su podneseni takvi dokazi na vlastima je država koja vraća da otkloni sve sumnje koje izazivaju ti dokazi. Učinak udaljavanja na dotične osobe treba se ocijeniti uspoređivanjem zdravstvenog stanja osobe prije udaljavanja i toga kako bi se njezino zdravstveno stanje promijenilo nakon udaljavanja. U tom pogledu, država treba razmotriti, *inter alia*, (a) je li skrb koja je općenito dostupna u državi primateljici „dovoljna i primjerena u praksi za liječenje bolesti podnositelja zahtjeva kako bi se spriječilo podvrgavanje podnositelja postupanju protivnom članku 3.”, pri čemu je Veliko vijeće navelo da mjerilo nije razina skrbi koja postoji u državi koja vraća; i (b) u kojoj bi mjeri pojedinac stvarno imao pristup takvoj skrbi u državi primateljici (pri čemu su povezani troškovi, postojanje društvene i obiteljske mreže i udaljenost koju bi trebao prijeći kako bi došao do potrebne skrbi sve čimbenici relevantni u tom pogledu). Ako i dalje postoje „ozbiljne sumnje” u pogledu utjecaja udaljavanja na dotičnu osobu, vlasti, kao preduvjet udaljavanja, moraju pribaviti „pojedinačna i dovoljna jamstva” od države primateljice da će odgovarajuće liječenje biti dostupno i pristupačno dotičnoj osobi. Predloženo protjerivanje osobe koja boluje od teške bolesti u njezinu zemlju podrijetla uz sumnju u dostupnost odgovarajućeg liječenja može dovesti i do povrede članka 8. (*ibid.*, stavci 221. – 226.).

B. Smrtna kazna: članak 1. Protokola br. 6 i članak 1. Protokola br. 13

45. Protokoli br. 6 i 13 uz Konvenciju, koje su ratificirale gotovo sve države članice Vijeća Europe, doprinijeli su tumačenju članka 2. Konvencije na način da zabranjuje smrtnu kaznu u svim okolnostima, tako da više nema prepreka smatranju smrtne kazne, koja nije uzrokovala samo tjelesnu bol već i intenzivnu psihološku patnju kao rezultat očekivanja smrti, nečovječnim i ponižavajućim postupanjem ili kaznom u smislu članka 3. (vidi [Al-Saadoon i Mufdhi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), stavci 115. *et seq.*). Istovremeno Sud je utvrdio da je člankom 1. Protokola br. 13 zabranjeno izručenje ili protjerivanje pojedinca u drugu državu ako je opravdano vjerovati da bi ondje bio izložen stvarnom riziku od podvrgavanja smrtnoj kazni (*ibid.*, stavak 123.). Ipak, u predmetu [Al-Saadoon i Mufdhi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), koji se odnosio na predaju od strane vlasti Ujedinjenog Kraljevstva koje djeluju u Iraku iračkih civila iračkoj kaznenoj upravi u okolnostima u kojima su civili bili suočeni s optužbama za zločine za koje je propisana smrtna kazna, nakon što je utvrdio povredu članka 3., Sud nije smatrao nužnim ispitati je li došlo i do povreda prava podnositelja zahtjeva na temelju članka 2. Konvencije i članka 1. Protokola br. 13 (*ibid.*, stavci 144. – 145.). U predmetu [Al Nashiri protiv Poljske](#), koji se odnosio na izvanredno izručenje u američku vojnu bazu Guantanamo osobe osumnjičene za terorizam kojoj je prijetila smrtna kazna, Sud je utvrdio da je u vrijeme premještanja podnositelja zahtjeva iz Poljske postojao značajan i predvidljiv rizik da bi mu mogla biti izrečena smrtna kazna nakon suđenja pred vojnim sudom, u suprotnosti s člancima 2. i 3. Konvencije u vezi s člankom 1. Protokola br. 6 (*ibid.*, stavci 576. – 579.).

C. Očito uskraćivanje pravde: članci 5. i 6.

46. Kada je osoba izložena riziku od očitog kršenja članaka 5. ili 6. Konvencije u odredišnoj

zemlji, te odredbe mogu iznimno predstavljati prepreku protjerivanju, izručenju ili drugom obliku premještanja osobe. Iako se od Suda još nije zahtijevalo da preciznije definira pojam „očito uskraćivanje pravde”, naznačio je da bi određeni oblici nepravde mogli predstavljati takvo postupanje (vidi pregled u predmetu *Harkins protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.) [VV], stavci 62. – 65.): osuda u odsutnosti bez daljnje mogućnosti novog odlučivanja o osnovanosti optužbe; suđenje koje po svojoj prirodi predstavlja suđenje po kratkom postupku i provedeno je uz potpuno zanemarivanje prava obrane; pritvaranje bez ikakvog pristupa neovisnom i nepristranom sudu radi provjere zakonitosti pritvaranja; namjerno i sustavno odbijanje pristupa odvjetniku, osobito u slučaju pojedinca koji je pritvoren u stranoj zemlji; i upotreba u kaznenom postupku izjava dobivenih mučenjem optuženika ili treće osobe u suprotnosti s člankom 3.

D. Članak 8.

1. Protjerivanje

47. U pogledu protjerivanja stranaca koji su se nezakonito nalazili na državnom području tužene države i stoga ih se nije moglo smatrati „trajno nastanjenim strancem ” vidi predmet *Butt protiv Norveške*. Kad je riječ o protjerivanju „trajno nastanjenih stranaca”, odnosno osoba kojima je već formalno priznato pravo boravka u zemlji domaćinu i kojima se takvo pravo naknadno ukine, primjerice zato što je dotična osoba osuđena za kazneno djelo, Sud je utvrdio relevantne kriterije za ocjenu usklađenosti s člankom 8. Konvencije u predmetu *Üner protiv Nizozemske* [VV] (stavci 54. – 60.): priroda i težina kaznenog djela koje je počinio podnositelj zahtjeva; duljina boravka podnositelja zahtjeva u zemlji iz koje treba biti protjeran; vrijeme proteklo od počinjenja kaznenog djela i ponašanje podnositelja zahtjeva u tom razdoblju; državljanstva raznih dotičnih osoba; obiteljska situacija podnositelja zahtjeva, kao što su trajanje braka i drugi čimbenici koji ukazuju na ostvarivanje obiteljskog života para; pitanje je li supružnik znao za kazneno djelo u vrijeme kad je stupio u obiteljski odnos; pitanje postoje li djeca rođena u braku i, ako postoje, njihova dob; ozbiljnost poteškoća s kojima će se supružnik vjerojatno susresti u zemlji u koju podnositelj zahtjeva treba biti protjeran; najbolji interesi i dobrobit djece, posebice ozbiljnost poteškoća s kojima će se bilo koje dijete podnositelja zahtjeva vjerojatno suočiti u zemlji u koju podnositelj zahtjeva treba biti protjeran; te čvrstoća društvenih, kulturnih i obiteljskih veza sa zemljom domaćinom i odredišnom zemljom.

48. Sud je te kriterije primijenio u brojnim predmetima nakon predmeta *Üner protiv Nizozemske* [VV], iako će se težina koja se treba pridati svakom kriteriju razlikovati ovisno o konkretnim okolnostima predmeta (*Maslov protiv Austrije* [VV], stavak 70.). Važno je spomenuti da činjenica da je kazneno djelo koje je počinio podnositelj zahtjeva bilo na težem kraju kaznenog spektra nije sama po sebi presudna za predmet; umjesto toga, to je samo jedan čimbenik koji je potrebno razmotriti zajedno s ostalim kriterijima (*Unuane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 87.). Nasuprot tome, Sud je utvrdio da činjenica da je odrasli „stranac” bio rođen i da je cijeli život živio u tuženoj državi iz koje je trebao biti protjeran nije predstavljala prepreku njegovu protjerivanju (*Kaya protiv Njemačke*, stavak 64.). Međutim, trebaju postojati vrlo ozbiljni razlozi da bi se opravdalo protjerivanje u predmetima koji se odnose na trajno nastanjene stranac koji su zakonito proveli cijelo svoje djetinjstvo i mladost ili njihov veći dio u zemlji domaćinu (*Levakovic protiv Danske*, stavak 45.). U pogledu protjerivanja mlađih punoljetnika koji su bili osuđeni za kaznena djela koja su počinili kao maloljetnici vidi predmete *Maslov protiv Austrije* [VV] i *A.A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*. Kada je proteklo značajno vrijeme između uskraćivanja dozvole boravka, ili konačne odluke o nalogu za protjerivanje, i stvarnog protjerivanja, razvoj događaja u tom vremenskom razdoblju može se uzeti u obzir (*Ejimson protiv Njemačke*, stavak 61.). U predmetu *Hasanbasic protiv Švicarske* Sud je razmatrao situaciju u kojoj su se odbijanje izdavanja dozvole boravka i nalog za protjerivanje prvenstveno odnosili na gospodarsku dobrobit zemlje, a ne na sprječavanje nereda i zločina. U novijim predmetima koji se odnose na protjerivanje „trajno nastanjenih stranaca” i članak 8. Sud je naglasio da, kada su domaći sudovi pažljivo ispitali činjenice, primjenjujući sudsku

praksu na temelju Konvencije, i na odgovarajući način uspostavili ravnotežu između osobnih interesa podnositelja zahtjeva i općenitijeg javnog interesa u predmetu, nije na Sudu da vlastitom ocjenom osnovanosti (među ostalim, posebice vlastitom ocjenom činjeničnih pojedinosti koje se odnose na razmjernost) zamijeni ocjenu nadležnih nacionalnih tijela, osim ako za to postoje snažni razlozi (*Ndidi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 76.; *Levakovic protiv Danske*). Nasuprot tome, kada domaći sudovi ne obrazlože svoje odluke na odgovarajući način i površno ispituju razmjernost naloga za protjerivanje, sprječavajući Sud da izvrši svoju supsidijarnu ulogu, protjerivanje na temelju takve odluke dovelo bi do povrede članka 8. (*I.M. protiv Švicarske*; vidi i predmet *M.M. protiv Švicarske*, stavak 54., u pogledu zahtjeva za sudskim preispitivanjem razmjernosti naloga za protjerivanje, među ostalim u slučajevima u kojima se u zakonodavstvu možda ukazuje na situacije „obveznog” protjerivanja). To vrijedi i za slučajeve kada domaći sudovi ne uzmu u obzir sve relevantne činjenice, kao što je očinstvo podnositelja zahtjeva u odnosu na dijete u tuženoj državi (*Makdoudi protiv Belgije*). U pogledu ukidanja dozvole boravka na temelju neotkrivenih informacija te postojanja dostatnih postupovnih jamstava u posebnom kontekstu državne sigurnosti vidi *Gaspar protiv Rusije*.

2. Dozvole boravka i mogućnost osobe da regulira svoj pravni status

49. Osim slučajeva koji se odnose na pristup državnom području u svrhu spajanja obitelji (vidi stavke 6. – 9. ovog vodiča), Sud je ispitao predmete na temelju članka 8. koji se odnose na uskraćivanje dozvole boravka, i pitanje je li postojala pozitivna obveza odobravanja takve dozvole, pojedincima koji se već nalaze na državnom području tužene države (vidi *Jeunesse protiv Nizozemske* [VV]; *Rodrigues da Silva i Hoogkamer protiv Nizozemske*; vidi i predmet *Ejimson protiv Njemačke* u pogledu osobe koja je bila osuđena za kaznena djela). Sud je također ispitao, u vezi s upravnim pristojbama koje je potrebno platiti kao preduvjet za obradu zahtjeva za dozvolu boravka, je li stranac imao djelotvoran pristup upravnom postupku putem kojeg bi mogao, pod uvjetom da ispunjava uvjete propisane domaćim pravom, dobiti dozvolu boravka koja bi mu omogućila da zakonito boravi u tuženoj državi (*G.R. protiv Nizozemske*). U pogledu zaštite interesa privatnog života migranta u mjeri u kojoj na njih utječe neizvjesnost njegova statusa i boravka u stranoj zemlji vidi predmet *Abuhmaid protiv Ukrajine* (vidi i predmet *B.A.C. protiv Grčke* u pogledu tražitelja azila). U predmetima *Hoti protiv Hrvatske* i *Sudita Keita protiv Mađarske* Sud je utvrdio povrede članka 8. zbog dugotrajnih poteškoća s kojima su se podnositelji zahtjeva, osobe bez državljanstva, suočavali pri reguliranju svog pravnog i boravišnog statusa te odgovarajućih štetnih učinaka na njihov privatni život. Odlučivanje o zahtjevu za dozvolu boravka na temelju zdravstvenog stanja podnositelja zahtjeva diskriminirajuće je i predstavlja povredu članka 14. u vezi s člankom 8. (predmeti *Kiyutin protiv Rusije*; *Novruk i drugi protiv Rusije*, u pogledu uskraćivanja dozvola boravka jer su podnositelji zahtjeva bili HIV-pozitivne osobe).

3. Državljanstvo

50. Članak 8. ne jamči pravo na stjecanje određenog državljanstva, ali proizvoljno uskraćivanje državljanstva može u određenim okolnostima otvoriti pitanje na temelju članka 8. Konvencije zbog utjecaja takvog uskraćivanja na privatni život pojedinca (*Slivenko i drugi protiv Latvije* (odl.) [VV], stavak 77.; *Genovese protiv Malte*, stavak 30.). Isto vrijedi i za oduzimanje već dodijeljenog državljanstva, pri čemu test zahtjeva ocjenu toga je li oduzimanje bilo proizvoljno i koje su bile posljedice oduzimanja za podnositelja zahtjeva (vidi predmet *Ramadan protiv Malte*, stavak 85., u pogledu osobe koja je ipak ostala u tuženoj zemlji; i predmet *K2 protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), u kojem je podnositelju zahtjeva, dok se nalazio u inozemstvu, oduzeto državljanstvo i zabranjen mu je pristup državnom području tužene države jer ga se smatralo prijetnjom državnoj sigurnosti). Mjerodavna načela primjenjuju se i na oduzimanje i odbijanje zamjene putovnica (*Alpeyeva i Dzhalagiya protiv Rusije*, u pogledu prakse poništavanja putovnica izdanih državljanima bivšeg Sovjetskog Saveza). U predmetu *Usmanov protiv Rusije* Sud je ukratko ponovio razne pristupe u svojoj sudskoj praksi u tom području i odlučio se za pristup utemeljen na posljedicama kako bi utvrdio je li ukidanje državljanstva podnositelja zahtjeva predstavljalo miješanje u njegova prava na

temelju članka 8. Konvencije: ispitao je (i) koje su bile posljedice osporene mjere za podnositelja zahtjeva, a zatim (ii) je li predmetna mjera bila proizvoljna (stavci 53. i 58. *et seq.*).

51. Pravo na posjedovanje putovnice i pravo na državljanstvo nisu prava građanske naravi u smislu članka 6. Konvencije (*Sergey Smirnov protiv Rusije* (odl.)).

E. Članak 1. Protokola br. 7

52. Imajući na umu da se članak 6. Konvencije ne primjenjuje na postupke za protjerivanje stranaca, države su usvojile članak 1. Protokola br. 7, u kojem su definirane postupovne mjere zaštite primjenjive na tu vrstu postupka (*Maaouia protiv Francuske* [VV], stavak 36.). U novijoj presudi Velikog vijeća u predmetu *Muhammad i Muhammad protiv Rumunjske* [VV], stavci 114. *et seq.*, Sud je ukratko ponovio svoju sudsku praksu o toj odredbi, koja je primjenjiva u slučaju protjerivanja „stranaca koji zakonito borave na državnom području neke države”. Prva osnovna mjera zaštite u toj odredbi je da se dotična osoba smije protjerati samo „radi izvršenja odluke donesene u skladu sa zakonom”. Osim tog općeg uvjeta zakonitosti, člankom 1. stavkom 1. Protokola br. 7 predviđene su tri posebne postupovne mjere zaštite: stranci moraju moći iznijeti razloge protiv svog protjerivanja, zatražiti ponovno razmatranje svog predmeta i, konačno, biti zastupani u tu svrhu pred nadležnim tijelom. Člankom 1. stavkom 2. Protokola br. 7 predviđena je iznimka kojom je državama omogućeno da protjeraju stranca koji zakonito boravi na njihovu državnom području čak i prije no što je ostvario prava zajamčena člankom 1. stavkom 1. kad je protjerivanje nužno radi interesa javnog reda ili iz razloga državne sigurnosti. S obzirom na činjenično stanje predmeta Sud je utvrdio da je protjerivanje podnositelja zahtjeva, pakistanskih državljana koji su živjeli u Rumunjskoj na temelju studentskih viza, iz razloga državne sigurnosti predstavljalo povredu članka 1. Protokola br. 7: podnositelji zahtjeva nisu imali pristup klasificiranim dokumentima na kojima se temeljila ta odluka niti su im pružene bilo kakve konkretne informacije o temeljnim činjenicama i osnovama za protjerivanje. Stoga su pretrpjeli značajno ograničenje svog prava da budu obaviješteni o činjeničnim elementima iznesenim u prilog njihovu protjerivanju i o sadržaju relevantnih dokumenata, a to ograničenje nije bilo nadoknađeno u domaćem postupku. Članak 1. Protokola br. 7 primjenjiv je čak i ako odluka kojom je podnositelju zahtjeva naloženo da napusti zemlju još nije izvršena (vidi *Ljatifi protiv bivše jugoslavenske republike Makedonije*). Za detaljnu analizu sudske prakse Suda o toj odredbi vidi [Vodič kroz članak 1. Protokola br. 7.](#)

F. Članak 4. Protokola br. 4

53. Osim gore opisanih odvratanja na moru ili udaljavanja na granici ili blizu nje (vidi stavke 12. – 15. ovog vodiča), Sud je razmatrao kolektivna protjerivanja stranaca koji su se nalazili na državnom području tužene države (tražitelji azila u predmetima *Čonka protiv Belgije* i *Sultani protiv Francuske*; migranti u predmetu *Gruzija protiv Rusije (I)* [VV], stavak 170.), neovisno o tome jesu li zakonito boravili u tuženoj državi ili ne. U predmetima *Čonka protiv Belgije* i *Gruzija protiv Rusije (I)* [VV], u kojima je Sud utvrdio povrede članka 4. Protokola br. 4, pojedinci za koje je bilo predviđeno protjerivanje u svakom su predmetu bili istog podrijetla (romske obitelji iz Slovačke u prvom predmetu i gruzijski državljani u drugom).

IV. Prije udaljavanja i samo udaljavanje

Članak 3. Konvencije

„Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.”

Članak 5. Konvencije

„1. Svatko ima pravo na slobodu i na osobnu sigurnost. Nitko se ne smije lišiti slobode, osim u sljedećim slučajevima i u postupku propisanom zakonom:

- (a) ako je zatvoren u skladu sa zakonom nakon presude nadležnog suda;
- (b) ako je zakonito uhićen ili pritvoren zbog nepoštovanja zakonitog sudskog naloga ili radi osiguranja izvršenja neke zakonom propisane obveze;
- (c) ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja;
- (d) ako se radi o zakonitom zatvaranju maloljetnika radi izricanja odgojne mjere nadzora ili o njegovu zakonitom pritvoru radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti;
- (e) ako se radi o zakonitom lišenju slobode osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju umobolnika, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica;
- (f) ako se radi o zakonitom uhićenju ili pritvoru neke osobe kako bi je se spriječilo da neovlašteno uđe u zemlju ili osobe protiv koje je u tijeku postupak protjerivanja ili izručenja.

2. Svatko tko je uhićen mora u najkraćem roku biti obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima toga uhićenja i o svakoj optužbi protiv sebe.

3. Svatko uhićen ili pritvoren u uvjetima predviđenim stavkom 1. (c) ovoga članka mora se u najkraćem roku izvesti pred suca, ili pred drugo zakonom određeno tijelo sudbene vlasti, i ima pravo u razumnom roku biti suđen ili pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati davanjem jamstva da će ta osoba pristupiti suđenju.

4. Svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito.

5. Svatko tko je žrtva uhićenja ili pritvaranja suprotno odredbama ovoga članka ima izvršivo pravo na odštetu.”

Članak 8. Konvencije

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

Pravilo 39. Poslovnika Suda

1. Vijeće, ili, kad je to primjereno, predsjednik odjela ili dežurni sudac imenovan temeljem stavka 4. ovog pravila može, na zahtjev stranke ili svake druge zainteresirane osobe, ili na vlastitu inicijativu, naznačiti strankama svaku privremenu mjeru za koju smatra da je treba donijeti u interesu stranaka ili pravilnog vođenja postupka pred tim vijećem.

2. Kada se to smatra prikladnim, Odbor ministara može se odmah obavijestiti o mjeri donesenoj u pojedinom predmetu.

3. Vijeće ili, kad je to primjereno, predsjednik odjela ili dežurni sudac imenovan temeljem stavka 4. ovog pravila, može tražiti informacije od stranaka o svakom pitanju koje je povezano s primjenom bilo koje privremene mjere koju je naznačilo.

4. Predsjednik Suda može imenovati potpredsjednike odjela dežurnim sucima za odlučivanje o zahtjevima za privremenu mjeru.

A. Ograničenja slobode kretanja i zadržavanje u svrhu udaljavanja

54. Nakon što se strancu dostavi pravomoćni nalog za protjerivanje, njegov boravak više nije „zakonit” i ne može se pozvati na pravo na slobodu kretanja zajamčeno člankom 2. Protokola br. 4 (*Piermont protiv Francuske*, stavak 44.).

55. Na temelju drugog dijela članka 5. stavka 1. točke (f) države imaju pravo zadržati pojedinca u svrhu njegova protjerivanja ili izručenja. Kako ne bi bilo označeno kao proizvoljno, zadržavanje na temelju članka 5. stavka 1. točke (f) mora se provesti u dobroj vjeri; ono mora biti usko povezano s osnovom zadržavanja na koju se poziva Vlada; mjesto i uvjeti zadržavanja trebali bi biti prikladni; i trajanje zadržavanja ne smije premašiti ono što je razumno potrebno za svrhu kojoj se teži (*A. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 164.). Zadržavanje se ne mora razumno smatrati nužnim, primjerice radi sprječavanja pojedinca u počinjenju kaznenog djela ili bijegu, ali bit će opravdano samo dok su postupak protjerivanja ili izručenja u tijeku (*ibid.*). Ako se taj postupak ne provodi s dužnom revnošću, zadržavanje više neće biti dopušteno na temelju članka 5. stavka 1. točke (f) (*ibid.*). Na temelju članka 5. stavka 1. točke (f) Konvencije nebitno je može li se odluka o protjerivanju obrazložiti na temelju domaćeg ili na temelju konvencijskog prava (*M i drugi protiv Bugarske*, stavak 63.). Međutim, budući da tražitelji azila ne mogu biti protjerani prije donošenja odluke o njihovu zahtjevu za azil, Sud je u brojnim predmetima utvrdio da ne postoje ni uska veza između zadržavanja podnositelja zahtjeva koji je podnio zahtjev za azil o kojem još nije bila donesena odluka i mogućnosti njegova protjerivanja ni dobra vjera nacionalnih vlasti (*R.U. protiv Grčke*, stavci 94. – 95.; vidi i predmete *Longa Yonkeu protiv Latvije*, stavak 143.; i *Čonka protiv Belgije*, stavak 42., za primjere zle vjere). Zadržavanje u svrhu izručenja može od početka biti proizvoljno zbog statusa izbjeglice neke osobe zbog kojeg je statusa izručenje zabranjeno (*Eminbeyli protiv Rusije*, stavak 48.; vidi i predmet *Dubovik protiv Ukrajine*, u kojem je podnositeljica zahtjeva podnijela zahtjev za status izbjeglice i taj joj je status odobren nakon što je bila zadržana u svrhu izručenja; i predmet *Shiksaitov protiv Slovačke*, u kojem je podnositelj zahtjeva, kojemu je bio priznat status izbjeglice u jednoj državi članici EU-a, bio zadržan u drugoj državi članici EU-a kako bi se ispitala dopuštenost njegova izručenja zemlji podrijetla). Kada stranac trenutačno ne može biti udaljen, primjerice zato što bi udaljavanje dovelo do povrede članka 3., politika redovitog „aktivnog preispitivanja” mogućeg protjerivanja pojedinca nije dovoljno izvjesna ili određena da bi predstavljala „radnju koja se poduzima s ciljem protjerivanja” (*A. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavci 166. – 167.), uključujući i predmete u vezi s državnim sigurnošću (*ibid.*, stavci 162. – 190.; vidi i predmet *Al Husin protiv Bosne i Hercegovine (br. 2)*, u kojem je Sud utvrdio da osnova za zadržavanje podnositelja zahtjeva više nije bila važeća nakon što je postalo jasno da nijedna sigurna treća zemlja neće prihvatiti podnositelja zahtjeva; za predmet u kojem je Sud utvrdio da je zadržavanje migranta kojega se smatralo sigurnosnom prijetnjom bilo u skladu s člankom 5. stavkom 1. točkom (f) vidi predmet *K.G. protiv Belgije*).

56. Države moraju aktivno uložiti napor da organiziraju udaljavanje te poduzeti konkretne korake i pružiti dokaze o naporima uložanim da osiguraju prihvaćanje kako bi ispunile pretpostavku dužne revnosti, primjerice kada vlasti države primateljice osobito sporo identificiraju svoje državljane (vidi, primjerice, *Singh protiv Češke Republike*) ili kada postoje poteškoće u vezi s osobnim ispravama (*M i drugi protiv Bugarske*). Da bi zadržavanje bilo u skladu s drugim dijelom članka 5. stavka 1. točke (f), moraju postojati realni izgledi da će se protjerivanje ili izručenje provesti; ne može se reći da je zadržavanje izvršeno s ciljem protjerivanja stranca ako je protjerivanje neizvedivo ili postane neizvedivo jer je potrebna suradnja stranca, a on ne želi surađivati (vidi predmet *Mikolenko protiv Estonije*, u kojem je Sud smatrao i da su vlasti imale na raspolaganju druge mjere osim dugotrajnog zadržavanja podnositelja zahtjeva u centru za zadržavanje u nedostatku bilo kakvih neposrednih izgleda za njegovo protjerivanje; vidi i predmete *Louled Massoud protiv Malte*, stavci 48. – 74.; *Kim protiv Rusije* i *Al Husin protiv Bosne i Hercegovine (br. 2)*). Međutim, Sud je utvrdio da je došlo do zlouporabe prava na podnošenje zahtjeva kada je podnositelj zahtjeva tvrdio da ima

državljanstvo neke druge države i odbio je surađivati u razjašnjenju svog identiteta, dok su vlasti koje su ga namjeravale udaljiti bile u kontaktu s kolegama u navodnoj zemlji njegova državljanstva tijekom duljeg razdoblja, a pokušao je prevariti i Sud u pogledu svog državljanstva (vidi [Bencherref protiv Švedske](#) (odl.)). Realni izgledi za protjerivanje možda neće postojati i u svjetlu situacije u određenoj zemlji (predmet [S.Z. protiv Grčke](#), u kojem je podnositeljevo sirijsko državljanstvo bilo utvrđeno kad je predao putovnicu, a pogoršan oružani sukob u Siriji bio je dobro poznat).

57. Određivanje privremene mjere od strane Suda na temelju pravila 39. Poslovnika Suda (vidi stavak 63. ovog vodiča) ne utječe samo po sebi na pitanje je li lišenje slobode kojem taj pojedinac može biti podvrgnut u skladu s člankom 5. stavkom 1. Konvencije ([Gebremedhin \[Gaberamadhin\] protiv Francuske](#), stavak 74.). Kada su se tužene države suzdržale od protjerivanja podnositelja zahtjeva u skladu s privremenom mjerom koju je naznačio Sud, Sud je u brojnim predmetima bio spreman prihvatiti da je postupak protjerivanja ili izručenja privremeno obustavljen, ali da je unatoč tome „u tijeku”, te da stoga nije došlo do povrede članka 5. stavka 1. točke (f) (vidi [Azimov protiv Rusije](#), stavak 170.). Istodobno, obustava domaćeg postupka zbog određivanja privremene mjere od strane Suda ne bi trebala dovesti do situacije u kojoj podnositelj zahtjeva nerazumno dugo ostaje u zatvoru (*ibid.*, stavak 171.). Članak 5. stavak 1. točka (f) ne sadržava najdulje moguće trajanje zadržavanja; pitanje može li duljina trajanja postupka protjerivanja utjecati na zakonitost zadržavanja na temelju te odredbe stoga ovisi isključivo o konkretnim okolnostima svakog predmeta ([Auad protiv Bugarske](#), stavak 128., i [J.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#)). Sud je utvrdio i da automatsko sudsko preispitivanje zadržavanja migranata nije bitna pretpostavka članka 5. stavka 1. Konvencije ([J.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), stavak 96.). Kada vlasti ulažu napore da organiziraju udaljavanje u treću zemlju s obzirom na privremenu mjeru koju je naznačio Sud, zadržavanje može spadati u područje primjene članka 5. stavka 1. točke (f) ([M i drugi protiv Bugarske](#), stavak 73.).

58. Kad je riječ o zadržavanju posebno ranjivih osoba, ista se razmatranja primjenjuju na temelju drugog dijela članka 5. stavka 1. točke (f) kao i na temelju prvog dijela te odredbe (vidi stavak 19. ovog vodiča, i, kao primjer, predmete [Rahimi protiv Grčke](#) i [Yoh-Ekale Mwanje protiv Belgije](#)). U pogledu liječenja tijekom štrajka glađu za vrijeme zadržavanja do protjerivanja vidi predmet [Ceessay protiv Austrije](#).

59. U pogledu postupovnih mjera zaštite na temelju članka 5. stavaka 2. i 4., vidi stavke 20. – 22. ovog vodiča. Međutim, postoje brojni predmeti koji se posebno odnose na nedostatke domaćeg prava u pogledu djelotvornosti sudskog preispitivanja zadržavanja do protjerivanja i pretpostavki članka 5. stavka 4. (vidi, primjerice, [S.D. protiv Grčke](#), stavci 68. – 77.; [Louled Massoud protiv Malte](#), stavci 29. – 47.; i [A.B. i drugi protiv Francuske](#), stavci 126. – 138.).

B. Pomoć koju je potrebno pružiti osobama koje trebaju biti udaljene

60. U pogledu postojanja i opsega pozitivne obveze na temelju članka 3. pružanja medicinske i socijalne pomoći ili drugih oblika pomoći strancima koji trebaju biti udaljeni vidi [predmete Hunde protiv Nizozemske](#) (odl.) i [Shioshvili i drugi protiv Rusije](#) (u pogledu podnositeljice zahtjeva u visokom stupnju trudnoće i njezine male djece, čiji je boravak u zemlji nakon naloženog udaljavanja bio posljedica postupanja vlasti).

C. Samo prisilno udaljavanje

61. Činjenica da je osoba čije je protjerivanje naloženo zaprijetila samoubojstvom ne zahtijeva od države da se suzdrži od provođenja predviđene mjere pod uvjetom da se poduzmu konkretne mjere kako bi se spriječilo da se te prijetnje ostvare, među ostalim u pogledu podnositelja zahtjeva koji su i ranije pokušavali počinuti samoubojstvo (vidi [Al-Zawatia protiv Švedske](#) (odl.), stavak 57.). Kada postoje sumnje u pogledu zdravstvene sposobnosti stranca

za putovanje, vlasti moraju osigurati da se poduzmu odgovarajuće mjere s obzirom na posebne potrebe stranca (*ibid.*, stavak 58.). U predmetu *Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga protiv Belgije* (stavci 64. – 71.) Sud je utvrdio povredu članka 3. u pogledu načina na koji je petogodišnje dijete bez pratnje bilo udaljeno u zemlju podrijetla, a da nije osigurano da će se ondje voditi briga o djetetu. Situacije zlostavljanja od strane javnih službenika tijekom postupka protjerivanja mogu predstavljati povredu članka 3. (vidi predmet *Thuo protiv Cipra*, u kojem Sud nije utvrdio povredu materijalnog aspekta članka 3. zbog navodnog zlostavljanja, već povredu proceduralnog aspekta te odredbe zbog propusta vlasti da djelotvorno istraže prigovore podnositelja zahtjeva o njegovu navodnom zlostavljanju tijekom postupka protjerivanja). Nadalje, kršenje povjerljivosti u postupku udaljavanja, koje samo po sebi može otvoriti pitanje na temelju članka 8., može dovesti do rizika od zlostavljanja protivnog članku 3. nakon vraćanja (vidi predmet *X protiv Švedske*, u kojem su švedske vlasti obavijestile svoje marokanske kolege da je podnositelj zahtjeva osumnjičen za terorizam).

D. Pristanak na „potpomognuti dobrovoljni povratak” u predmetima na temelju članaka 2. i 3. povezanim s udaljavanjem

62. U predmetu *N.A. protiv Finske* Sud je razmatrao situaciju u kojoj je otac podnositeljice zahtjeva pristao na takozvani „potpomognuti dobrovoljni povratak” u zemlju podrijetla nakon što je njegov zahtjev za azilom odbačen. Napustio je zemlju kad je nalog za udaljavanje postao izvršan i nakon toga je smrtno stradao u zemlji podrijetla. Sud nije imao razloga posumnjati da se otac podnositeljice zahtjeva ne bi onamo vratio u sklopu sustava „potpomognutog dobrovoljnog povratka” da nije postojao izvršni nalog za udaljavanje donesen protiv njega. Slijedom toga, njegov odlazak nije bio „dobrovoljan” u smislu njegova slobodnog izbora. Činjenice kojima se prigovaralo stoga su mogle dovesti do ostvarivanja jurisdikcije tužene države na temelju članka 1. Konvencije (stavci 53. – 57.). Štoviše, zbog nepostojanja stvarno slobodnog izbora navodno odricanje od prava iz članaka 2. i 3. od strane oca podnositeljice zahtjeva bilo je nevažeće, pa se udaljavanje stoga moralo smatrati prisilnim vraćanjem koje dovodi do odgovornosti tužene države (stavci 58. – 60.). U predmetu *M.A. protiv Belgije* Sud je na sličan način utvrdio da se podnositelj zahtjeva, protiv kojeg je postojao izvršni nalog za udaljavanje, koji je bio zadržan s ciljem protjerivanja i kojeg je policija dopratila u zrakoplov, nije odrekao prava iz članka 3. i nije izgubio status žrtve potpisavši dokument o „dobrovoljnom povratku” u zračnoj luci bez pomoći tumača (stavci 60. – 61.).

E. Pravilo 39. / Privremene mjere¹

63. Kad Sud primi zahtjev, može tuženoj državi na temelju pravila 39. Poslovnika Suda odrediti određene privremene mjere za koje smatra da bi ih trebalo donijeti dok Sud ne ispita predmet. Prema svojoj dobro utvrđenoj sudskoj praksi i postupanju, Sud određuje privremene mjere samo kada postoji stvaran i neposredan rizik od teške i nenadoknadive štete. Te se mjere najčešće sastoje od zahtijevanja od države da se suzdrži od udaljavanja pojedinaca u zemlje za koje se tvrdi da bi se ondje suočili sa smrću ili mučenjem ili drugim zlostavljanjem, a mogu uključivati i zahtijevanje od tužene države da primi i ispita zahtjeve za azil osoba koje pristupe graničnom prijelazu (*M.K. i drugi protiv Poljske*, stavak 235.). U mnogim se predmetima privremene mjere odnose na tražitelje azila ili osobe koje trebaju biti izručene, a čiji su zahtjevi konačno odbačeni i koje nemaju na raspolaganju daljnju žalbu s odgovornim učinkom na domaćoj razini kako bi spriječile svoje udaljavanje ili izručenje (vidi stavak 34. ovog vodiča). Međutim, Sud je naznačio privremene mjere i u drugim vrstama predmeta povezanih s imigracijom, među ostalim u pogledu zadržavanja djece. Propust tužene države da se pridržava bilo koje mjere na temelju pravila 39. koju je odredio Sud predstavlja povredu članka 34. Konvencije (vidi *Mamatkulov i Askarov protiv Turske* [VV], stavci 99. – 129.; vidi i

¹ [Pravilo 39. / Privremene mjere](#)

Savridin Dzhurayev protiv Rusije i M.A. protiv Francuske).

V. Drugi slučajevi

Članak 4. Konvencije

- „1. Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu.
2. Nitko se ne smije siliti na prisilan ili obvezatan rad.
3. U svrhu tumačenja ovog članka pojam ‚prisilni ili obvezatni rad‘ ne obuhvaća:
 - (a) svaki rad koji se u skladu s člankom 5. ... Konvencije zahtijeva od neke osobe na redovitom izdržavanju kazne ili za vrijeme uvjetnog otpusta na slobodu;
 - (b) svaku vojnu službu ili, u zemljama gdje se dopušta odbijanje obnašanja vojne službe zbog prigovora savjesti, drugu službu određenu umjesto obvezatne vojne službe;
 - (c) svaku službu koja se traži u slučaju nepogode ili nesreće koje ugrožavaju život i blagostanje zajednice;
 - (d) svaki rad ili službu koji su dio uobičajenih građanskih obveza.”

Članak 8. Konvencije

- „1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

Članak 12. Konvencije

„Muškarci i žene u dobi za sklapanje braka imaju pravo stupiti u brak i osnovati obitelj, u skladu s domaćim zakonima koji uređuju ostvarenje tog prava.”

Članak 14. Konvencije

„Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.”

A. Gospodarska i socijalna prava

64. Osim u kontekstu uvjeta prihvata i pomoći koju treba pružiti osobama koje čekaju udaljenje (vidi stavke 25. i 60. ovog vodiča), Sud je razmatrao brojne predmete koji se odnose na gospodarska i socijalna prava migranata, tražitelja azila i izbjeglica, prvenstveno s gledišta članka 14. s obzirom na činjenicu da, kada država ugovornica odluči pružiti naknade socijalne zaštite, mora to učiniti na način koji je u skladu s člankom 14. U tom pogledu, Sud je utvrdio da država može imati legitimne razloge za ograničavanje upotrebe javnih usluga koje zahtijevaju značajna sredstva, kao što su programi socijalne skrbi, javne naknade i zdravstvena zaštita, od strane imigranata na privremenom boravku i nezakonitih imigranata, koji u pravilu ne doprinose njihovu financiranju, i da također može, u određenim okolnostima, opravdano razlikovati različite kategorije stranaca koji borave na njezinu državnom području (*Ponomaryovi protiv Bugarske*, stavak 54.).

65. Različito postupanje na temelju imigracijskog statusa djeteta stranca, čiji je zahtjev za status izbjeglice odbačen, ali kojem je odobren stalni boravak, u pogledu dodjele socijalnog stana stoga može biti opravdano (*Bah protiv Ujedinjenog Kraljevstva*). U predmetu *Ponomaryovi protiv Bugarske* Sud je utvrdio da zahtjev za plaćanjem školarine za srednju školu na temelju imigracijskog statusa i državljanstva podnositelja zahtjeva nije opravdan. U predmetu *Bigaeva protiv Grčke* Sud je utvrdio da isključivanje stranaca iz odvjatničke struke samo po sebi nije diskriminirajuće, ali da je došlo do povrede prava podnositeljice zahtjeva na

poštovanje njezina privatnog života s obzirom na nedosljedan pristup vlasti, koje su podnositeljici zahtjeva omogućile da započne 18-mjesečni pripravnički staž s ciljem primanja u odvjetničku komoru, ali joj nakon završetka staža nisu dopustile da polaže pravosudni ispit uz obrazloženje da je strankinja. Ostali predmeti u kojima je Sud odlučivao odnosili su se na dječje doplatke (*Niedzwiecki protiv Njemačke*; *Weller protiv Mađarske*; *Saidoun protiv Grčke*), naknade za nezaposlene (*Gaygusuz protiv Austrije*), invalidnine (*Koua Poirrez protiv Francuske*), naknade koje se temelje na doprinosima, uključujući mirovinu (*Andrejeva protiv Latvije* [VV]), i prihvaćanje u sustav socijalnog osiguranja koji se temelji na doprinosima (*Luczak protiv Poljske*).

66. Sud je utvrdio i da zahtjev da osobe koje podliježu imigracijskoj kontroli podnesu zahtjev za potvrdu o odobrenju prije nego što im se dopusti zaključenje braka u Ujedinjenom Kraljevstvu predstavlja povredu članka 12. (*O'Donoghue i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*).

B. Trgovanje ljudima

67. Brojni predmeti koje je Sud razmatrao na temelju članka 4. u kontekstu trgovanja ljudima odnosili su se na strance u vezi s odnosom sličnim kućnom ropstvu (*Siliadin protiv Francuske*; *C.N. i V. protiv Francuske*; *C.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*), seksualnim iskorištavanjem (*Rantsev protiv Cipra i Rusije*; *L.E. protiv Grčke*; *T.I. i drugi protiv Grčke*) i radom u poljoprivredi (*Chowdury i drugi protiv Grčke*).

C. Obveze sprječavanja štete i provođenja učinkovite istrage u drugim situacijama specifičnima za migrante

68. U pogledu postupovnih obveza na temelju članka 3. prilikom istrage rasističkog napada na migranta vidi *Sakir protiv Grčke*.

VI. Postupovni aspekti zahtjeva pred Sudom

Članak 37. Konvencije

„1. Sud može u svakom stadiju postupka odlučiti da izbriše neki zahtjev s liste slučajeva kad okolnosti dovode do zaključka:

- (a) da podnositelj ne namjerava ustrajati u svojem zahtjevu, ili
- (b) da je predmet riješen, ili
- (c) da iz nekog drugog razloga koji utvrdi Sud više nije opravdano nastaviti s daljnjim ispitivanjem zahtjeva.

Međutim, Sud će nastaviti ispitivanje zahtjeva ako to traže interesi poštovanja ljudskih prava zajamčenih Konvencijom i dodatnim protokolima.

2. Sud može odlučiti da vrati zahtjev na svoju listu slučajeva ako smatra da to okolnosti opravdavaju.”

A. Podnositelji zahtjeva lošeg duševnog zdravlja

69. Predmet *Tehrani i drugi protiv Turske* odnosio se, *inter alia*, na udaljavanje podnositelja zahtjeva, iranskih državljana i bivših članova PMOI-ja kojima je UNHCR priznao status izbjeglica. Nakon što je jedan od podnositelja zahtjeva pisao Sudu da želi povući svoj zahtjev, njegova je punomoćnica obavijestila Sud da podnositelj želi ustrajati u zahtjevu, da je lošeg duševnog zdravlja i potrebno mu je liječenje. Vlada je navela da podnositelj zahtjeva ne boluje od psihotičnog poremećaja, ali da se daljnja dijagnoza ne može postaviti zbog nedostatka suradnje. Sud je primijetio da se jedan od navoda podnositelja zahtjeva odnosi na mogući rizik od smrti ili zlostavljanja i smatrao je da bi se brisanjem predmeta s njegove liste predmeta ukinula zaštita koju Sud pruža u pogledu tako važnog pitanja kao što je pravo na život i tjelesnu dobrobit pojedinca, da postoje sumnje u pogledu duševnog stanja podnositelja zahtjeva i nepodudarnosti u medicinskim nalazima, te je zaključio da poštovanje ljudskih prava utvrđenih u Konvenciji i njenim protokolima zahtjeva nastavak ispitivanja zahtjeva (stavci 56. – 57.).

B. Početak tijeka šestomjesečnog roka u predmetima na temelju članka 2. ili 3. povezanim s udaljavanjem

70. Iako datum konačne domaće odluke o djelotvornom pravnom sredstvu obično predstavlja početnu točku za izračun šestomjesečnog roka predviđenog člankom 35. stavkom 1. Konvencije, do odgovornosti države pošiljateljice na temelju članka 2. ili članka 3. Konvencije u pravilu dolazi tek kad se poduzmu koraci za udaljavanje pojedinca s njezina državnog područja. Datum odgovornosti države na temelju članka 2. ili 3. odgovara datumu kada taj šestomjesečni rok počinje teći za podnositelja zahtjeva. Slijedom toga, ako odluka kojom je naloženo udaljavanje nije izvršena, a pojedinac se i dalje nalazi na državnom području države koja ga želi udaljiti, šestomjesečni rok još nije počeo teći (vidi *M.Y.H. i drugi protiv Švedske*, stavci 38. – 41.). Isto bi vrijedilo za udaljšavanja u vezi s odgovornosti države pošiljateljice za navodni rizik od očitog uskraćivanja prava na temelju članka 5. i 6. u državi primateljici (vidi stavak 46. ovog vodiča).

C. Nepostojanje neposrednog rizika od udaljšavanja

71. U predmetima udaljšavanja u kojima podnositelj zahtjeva više nije izložen nikakvom riziku od protjerivanja, u danom trenutku ili tijekom dužeg nadolazećeg razdoblja, i u kojima ima priliku osporiti svaki novi nalog za protjerivanje pred nacionalnim vlastima, a ako je potrebno i pred Sudom, Sud obično utvrđuje da više nije opravdano nastaviti ispitivati zahtjev u smislu članka 37. stavka 1. točke (c) Konvencije i briše ga sa svoje liste predmeta, osim ako postoje

posebne okolnosti u pogledu poštovanja ljudskih prava utvrđenih u Konvenciji i njenim protokolima koje zahtijevaju nastavak ispitivanja zahtjeva (vidi [Khan protiv Njemačke](#) [VV]). Nakon što je Sud izbrisao zahtjev sa svoje liste predmeta, u bilo kojem trenutku može ga odlučiti vratiti na listu ako smatra da to okolnosti opravdavaju, u skladu s člankom 37. stavkom 2. Konvencije.

D. Aktivna legitimacija za podnošenje zahtjeva u ime podnositelja zahtjeva

72. U predmetu [G.J. protiv Španjolske](#) (odl.) Sud je utvrdio da nevladina organizacija ne može podnijeti zahtjev u ime podnositeljice zahtjeva, tražiteljice azila, nakon njezina protjerivanja jer ta organizacija nije imala pisanu punomoć da djeluje kao njezin punomoćnik, u suprotnosti s pretpostavkama pravila 36. stavka 1. Poslovnika Suda. Predmet [N. i M. protiv Rusije](#) (odl.) odnosio se na navodni nestanak podnositelja zahtjeva, dvojice uzbekistanskih državljana, čije su izručenje zatražile uzbekistanske vlasti. Sud je tuženoj Vladi, u skladu s pravilom 39. Poslovnika Suda, naznačio da ih ne smije udaljiti u Uzbekistan ili bilo koju drugu zemlju dok traje postupak pred Sudom. Sud je kasnije utvrdio da odvjetnica koja je podnijela zahtjev Sudu u ime podnositelja zahtjeva nije imala punomoć da to učini: odvjetnica nije dostavila specijalnu punomoć za zastupanje podnositelja zahtjeva; nisu postojale izvanredne okolnosti koje bi omogućile odvjetnici da djeluje u ime i za račun podnositelja zahtjeva. Nije postojao rizik da će podnositelji zahtjeva biti lišeni djelotvorne zaštite svojih prava jer su u Uzbekistanu imali članove uže obitelji s kojima su bili u redovnom kontaktu i koji su, pak, bili u kontaktu s odvjetnicom nakon navodne otmice podnositelja zahtjeva: uža obitelj podnositelja zahtjeva imala je mogućnost podnijeti prigovor Sudu u svoje ime te nisu postojala nikakva saznanja o tome da nisu mogli podnijeti zahtjeve Sudu.

Popis citiranih predmeta

Sudska praksa citirana u ovom Vodiču odnosi se na presude ili odluke koje je donio Sud te na odluke i izvješća nekadašnje Europske komisije za ljudska prava („Komisija”).

Ako nije drugačije naznačeno, sva upućivanja odnose se na presude o osnovanosti koje je donijelo vijeće Suda. Kratica „(odl.)” znači da se citat odnosi na odluku Suda, a „[VV]” da je predmet bio pred Velikim vijećem.

Presude Vijeća koje nisu postale konačne u smislu članka 44. Konvencije označene su zvjezdicom (*) na popisu u nastavku. Članak 44. stavak 2. Konvencije propisuje: „Presuda vijeća je konačna: a) kad stranke izjave da neće uložiti zahtjev za podnošenje predmeta Velikom vijeću; ili b) tri mjeseca nakon dana donošenja presude, ako nije uložena zahtjev za podnošenje predmeta Velikom vijeću; ili c) kad odbor Velikoga vijeća odbije zahtjev o podnošenju na temelju članka 43.” U slučajevima kada Veliko vijeće prihvati zahtjev za podnošenjem, presuda vijeća ne postaje konačnom te nema pravni učinak; konačnom postaje naknadna presuda Velikog vijeća.

Hiperveze na predmete citirane u elektroničkoj inačici Vodiča upućuju na bazu podataka HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) koja omogućuje uvid u sudsku praksu Suda (u presude i odluke Velikog vijeća, vijeća i odbora, savjetodavna mišljenja i pravne sažetke iz Informativne bilješke o sudskoj praksi) te nekadašnje Komisije (odluke i izvješća) te na rezolucije Odbora ministara.

Sud svoje presude i odluke donosi na engleskom i/ili francuskom, svoja dva službena jezika. HUDOC sadržava i prijevode mnogih važnih predmeta na više od trideset neslužbenih jezika te poveznice na oko stotinu *online* zbirki prakse Suda koje su izradile treće strane. Sve raspoložive jezične verzije za citirane predmete dostupne su putem kartice „Language versions” u bazi podataka HUDOC, a tu karticu možete pronaći nakon što kliknete na hipervezu predmeta.

—A—

- [A. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) [VV], br. 3455/05, ECHR 2009
- [A. protiv Švicarske](#), br. 60342/16, 19. prosinca 2017.
- [A.A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), br. 8000/08, 20. rujna 2011.
- [A.A. i drugi protiv Švedske](#), br. 14499/09, 28. lipnja 2012.
- [A.B. i drugi protiv Francuske](#), br. 11593/12, 12. srpnja 2016.
- [A.E.A. protiv Grčke](#), br. 39034/12, 15. ožujka 2018.
- [A.F. protiv Francuske](#), br. 80086/13, 15. siječnja 2015.
- [A.L. \(X.W.\) protiv Rusije](#), br. 44095/14, 29. listopada 2015.
- [A.M. protiv Francuske](#), br. 56324/13, 12. srpnja 2016.
- [A.M. protiv Francuske](#), br. 12148/18, 29. travnja 2019.
- [A.M. protiv Nizozemske](#), br. 29094/09, 5. srpnja 2016.
- [A.S. protiv Francuske](#), br. 46240/15, 19. travnja 2018.
- [Abdi Mahamud protiv Malte](#), br. 56796/13, 3. svibnja 2016.
- [Abdolkhani i Karimnia protiv Turske](#), br. 30471/08, 22. rujna 2009.
- [Abdulkhakov protiv Rusije](#), br. 14743/11, 2. listopada 2012.
- [Abdullahi Elmi i Aweys Abubakar protiv Malte](#), br. 25794/13 i 28151/13, 22. studenoga 2016.
- [Aboya Boa Jean protiv Malte](#), br. 62676/16, 2. travnja 2019.
- [Abuhmaid protiv Ukrajine](#), br. 31183/13, 12. siječnja 2017.
- [Aden Ahmad protiv Malte](#), br. 55352/12, 23. srpnja 2013.

Al Husin protiv Bosne i Hercegovine (br. 2), br. 10112/16, 25. lipnja 2019.
Al Nashiri protiv Poljske, br. 28761/11, 24. srpnja 2014.
Al-Saadoon i Mufdhi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 61498/08, ECHR 2010
Al-Zawatia protiv Švedske (odl.), br. 50068/08, 22. lipnja 2010.
Ali i drugi protiv Švicarske i Italije (odl.), br. 30474/14, 4. listopada 2016.
Allanazarova protiv Rusije, br. 46721/15, 14. veljače 2017.
Alpeyeva i Dzhalagoniya protiv Rusije, br. 7549/09 i 33330/11, 12. lipnja 2018.
Amerkhanov protiv Turske, br. 16026/12, 5. lipnja 2018.
Amuur protiv Francuske, 25. lipnja 1996., *Izvešća o presudama i odlukama 1996-III*
Andrejeva protiv Latvije [VV], br. 55707/00, ECHR 2009
Aswat protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 17299/12, 16. travnja 2013.
Auad protiv Bugarske, br. 46390/10, 11. listopada 2011.
Azimov protiv Rusije, br. 67474/11, 18. travnja 2013.

—B—

B i C protiv Švicarske, br. 889/19 i 43987/16, 17. studenoga 2020.
B.A.C. protiv Grčke, br. 11981/15, 13. listopada 2016.
B.G. i drugi protiv Francuske, br. 63141/13, 10. rujna 2020.
Babar Ahmad i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 24027/07 i četiri druga predmeta, 10. travnja 2012.
Bah protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 56328/07, ECHR 2011
Batyrkhairov protiv Turske, br. 69929/12, 5. lipnja 2018.
Bencherref protiv Švedske (odl.), br. 9602/15, 5. prosinca 2017.
Biao protiv Danske [VV], br. 38590/10, 24. svibnja 2016.
Bigaeva protiv Grčke, br. 26713/05, 28. svibnja 2009.
Bistieva i drugi protiv Poljske, br. 75157/14, 10. travnja 2018.
*Bivolaru i Moldovan protiv Francuske**, br. 40324/16 i 12623/17, 25. ožujka 2021.
Butt protiv Norveške, br. 47017/09, 4. prosinca 2012.

—C—

C.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 4239/08, 13. studenoga 2012.
C.N. i V. protiv Francuske, br. 67724/09, 11. listopada 2012.
Ceesay protiv Austrije, br. 72126/14, 16. studenoga 2017.
Chahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], 15. studenoga 1996., *Izvešća o presudama i odlukama 1996-V*
Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], br. 27238/95, ECHR 2001-I
Chowdury i drugi protiv Grčke, br. 21884/15, 30. ožujka 2017.
Čonka protiv Belgije, br. 51564/99, ECHR 2002-I

—D—

D. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 2. svibnja 1997., *Izvešća o presudama i odlukama 1997-III*
Dalea protiv Francuske (odl.), br. 964/07, 2. veljače 2010.
Dbouba protiv Turske, br. 15916/09, 13. srpnja 2010.
De Souza Ribeiro protiv Francuske [VV], br. 22689/07, ECHR 2012
Dubovik protiv Ukrajine, br. 33210/07 i 41866/08, 15. listopada 2009.

—E—

Ejimson protiv Njemačke, br. 58681/12, 1. ožujka 2018.
El Ghatet protiv Švicarske, br. 56971/10, 8. studenoga 2016.

[Eminbeyli protiv Rusije](#), br. 42443/02, 26. veljače 2009.

—F—

[F.G. protiv Švedske](#) [VV], br. 43611/11, 23. ožujka 2016.

—G—

[G.B. i drugi protiv Turske](#), br. 4633/15, 17. listopada 2019.

[G.J. protiv Španjolske](#) (odl.), br. 59172/12, 21. lipnja 2016.

[G.R. protiv Nizozemske](#), br. 22251/07, 10. siječnja 2012.

[Gaygusuz protiv Austrije](#), 16. rujna 1996., *Izvešća o presudama i odlukama 1996-IV*

[Gaspar protiv Rusije](#), br. 23038/15, 12. lipnja 2018.

[Gebremedhin \[Gaberamadhien\] protiv Francuske](#), br. 25389/05, ECHR 2007-II

[Genovese protiv Malte](#), br. 53124/09, 11. listopada 2011.

[Gruzija protiv Rusije \(I\)](#) [VV], br. 13255/07, ECHR 2014 (izvadci)

—H—

[HA.A. protiv Grčke](#), br. 58387/11, 21. travnja 2016.

[Harkins protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) (odl.) [VV], br. 71537/14, 15. lipnja 2017.

[Hasanbasic protiv Švicarske](#), br. 52166/09, 11. lipnja 2013.

[Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije](#) [VV], br. 27765/09, ECHR 2012

[Hode i Abdi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), br. 22341/09, 6. studenoga 2012.

[Hoti protiv Hrvatske](#), br. 63311/14, 26. travnja 2018.

[Hunde protiv Nizozemske](#) (odl.), br. 17931/16, 5. srpnja 2016.

[Hutchinson protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) [VV], br. 57592/08, 17. siječnja 2017.

—I—

[I.A.A. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) (odl.), br. 25960/13, 8. ožujka 2016.

[I.K. protiv Švicarske](#) (odl.), br. 21417/17, 19. prosinca 2017.

[I.M. protiv Francuske](#), br. 9152/09, 2. veljače 2012.

[I.M. protiv Švicarske](#), br. 23887/16, 9. travnja 2019.

[Ilias i Ahmed protiv Mađarske](#) [VV], br. 47287/15, 21. studenoga 2019.

—J—

[J.H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), br. 48839/09, 20. prosinca 2011.

[J.K. i drugi protiv Švedske](#) [VV], br. 59166/12, 23. kolovoza 2016.

[J.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), br. 37289/12, 19. svibnja 2016.

[J.R. i drugi protiv Grčke](#), br. 22696/16, 25. siječnja 2018.

[Jeunesse protiv Nizozemske](#) [VV], br. 12738/10, 3. listopada 2014.

[Levakovic protiv Danske](#), br. 7841/14, 23. listopada 2018.

—K—

[K2 protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) (odl.), br. 42387/13, 7. veljače 2017.

[K.G. protiv Belgije](#), br. 52548/15, 6. studenoga 2018.

*K.I. protiv Francuske**, br. 5560/19, 15. travnja 2021.
Khan protiv Francuske, br. 12267/16, 28. veljače 2019.
Khan protiv Njemačke [VV], br. 38030/12, 21. rujna 2016.
Kaya protiv Njemačke, br. 31753/02, 28. lipnja 2007.
Kebe i drugi protiv Ukrajine, br. 12552/12, 12. siječnja 2017.
Khlaifia i drugi protiv Italije [VV], br. 16483/12, 15. prosinca 2016.
Khudyakova protiv Rusije, br. 13476/04, 8. siječnja 2009.
Kim protiv Rusije, br. 44260/13, 17. srpnja 2014.
Kiyutin protiv Rusije, br. 2700/10, ECHR 2011
Koua Poirrez protiv Francuske, br. 40892/98, ECHR 2003-X

—L—

L.E. protiv Grčke, br. 71545/12, 21. siječnja 2016.
L.M. i drugi protiv Rusije, br. 40081/14 i dva druga predmeta, 15. listopada 2015.
L.O. protiv Francuske (odl.), br. 4455/14, 26. svibnja 2015.
Ljatifi protiv bivše jugoslavenske republike Makedonije, br. 19017/16, 17. svibnja 2018.
Longa Yonkeu protiv Latvije, br. 57229/09, 15. studenoga 2011.
Louled Massoud protiv Malte, br. 24340/08, 27. srpnja 2010.
Luczak protiv Poljske, br. 77782/01, 27. studenoga 2007.

—M—

M i drugi protiv Bugarske, br. 41416/08, 26. srpnja 2011.
M.A. protiv Belgije, br. 19656/18, 27. listopada 2020.
M.A. protiv Francuske, br. 9373/15, 1. veljače 2018.
M.A. protiv Švicarske, br. 52589/13, 18. studenoga 2014.
M.A. i drugi protiv Litve, br. 59793/17, 11. prosinca 2018.
M.D. protiv Francuske, br. 50376/13, 10. listopada 2019.
M.D. i M.A. protiv Belgije, br. 58689/12, 19. siječnja 2016.
M.G. protiv Bugarske, br. 59297/12, 25. ožujka 2014.
M.K. i drugi protiv Poljske, br. 40503/17 i dva druga predmeta, 23. srpnja 2020.
M.M. protiv Bugarske, br. 75832/13, 8. lipnja 2017.
M.M. protiv Švicarske, br. 59006/18, 8. prosinca 2020.
M.M.R. protiv Nizozemske (odl.), br. 64047/10, 24. svibnja 2016.
M.N. i drugi protiv Belgije [VV] (odl.), br. 3599/18, 5. svibnja 2020.
M.O. protiv Švicarske, br. 41282/16, 20. lipnja 2017.
M.S.S. protiv Belgije i Grčke [VV], br. 30696/09, ECHR 2011
M.Y.H. i drugi protiv Švedske, br. 50859/10, 27. lipnja 2013.
Maaouia protiv Francuske [VV], br. 39652/98, ECHR 2000-X
Mahdid i Haddar protiv Austrije (odl.), br. 74762/01, ECHR 2005-XIII (izvadci)
Mahmundi i drugi protiv Grčke br. 14902/10, 31. srpnja 2012.
Makdoudi protiv Belgije, br. 12848/15, 18. veljače 2020.
Mamatkulov i Askarov protiv Turske [VV], br. 46827/99 i 46951/99, ECHR 2005-I
Mamazhonov protiv Rusije, br. 17239/13, 23. listopada 2014.
Mathloom protiv Grčke, br. 48883/07, 24. travnja 2012.
Maslov protiv Austrije [VV], br. 1638/03, ECHR 2008
Mikolenko protiv Estonije, br. 10664/05, 8. listopada 2009.
Moustahi protiv Francuske, br. 9347/14, 25. lipnja 2020.
Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga protiv Belgije, br. 13178/03, ECHR 2006-XI
Mugenzi protiv Francuske, br. 52701/09, 10. srpnja 2014.
Muhammad i Muhammad protiv Rumunjske [VV], br. 80982/12, 15. listopada 2020.
Muhammad Saqawat protiv Belgije, br. 54962/18, 30. lipnja 2020.

Murray protiv Nizozemske [VV], br. 10511/10, 26. travnja 2016.

—N—

N. i M. protiv Rusije (odl.), br. 39496/14 i 39727/14, 26. travnja 2016.
N. protiv Finske, br. 38885/02, 26. srpnja 2005.
N. protiv Švedske, br. 23505/09, 20. srpnja 2010.
N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], br. 26565/05, ECHR 2008
N.A. protiv Finske, br. 25244/18, 14. studenoga 2019.
N.D. i N.T. protiv Španjolske [VV], br. 8675/15 i 8697/15, 13. veljače 2020.
N.H. i drugi protiv Francuske, br. 28820/13 i dva druga predmeta, 2. srpnja 2020.
N.T.P. i drugi protiv Francuske, br. 68862/13, 24. svibnja 2018.
Nada protiv Švicarske [VV], br. 10593/08, ECHR 2012
Nabil i drugi protiv Mađarske, br. 62116/12, 22. rujna 2015.
Ndidi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 41215/14, 14. rujna 2017.
Niedzwiecki protiv Njemačke, br. 58453/00, 25. listopada 2005.
Nolan i K. protiv Rusije, br. 2512/04, 12. veljače 2009.
Novruk i drugi protiv Rusije, br. 31039/11 i četiri druga predmeta, 15. ožujka 2016.
Nowak protiv Ukrajine, br. 60846/10, 31. ožujka 2011.

—O—

O.M. protiv Mađarske, br. 9912/15, 5. srpnja 2016.
O'Donoghue i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 34848/07, ECHR 2010 (izvadci)
Ojei protiv Nizozemske (odl.), br. 64724/10, 14. ožujka 2017.
Omwenyeye protiv Njemačke (odl.), br. 44294/04, 20. studenoga 2007.
Onyejekwe protiv Austrije (odl.), br. 20203/11, 9. listopada 2012.
Othman (Abu Qatada) protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 8139/09, ECHR 2012 (izvadci)

—P—

Panjeheighalehei protiv Danske (odl.), br. 11230/07, 13. listopada 2009.
Paposhvili protiv Belgije [VV], br. 41738/10, 13. prosinca 2016.
Piermont protiv Francuske, 27. travnja 1995., Serija A br. 314
Pononyomi protiv Bugarske, br. 5335/05, ECHR 2011
Popov protiv Francuske, br. 39472/07 i 39474/07, 19. siječnja 2012.

—R—

R.B.A.B. protiv Nizozemske, br. 7211/06, 7. lipnja 2016.
R.D. protiv Francuske, br. 34648/14, 16. lipnja 2016.
R.H. protiv Švedske, br. 4601/14, 10. rujna 2015.
*R.R. i drugi protiv Mađarske**, br. 36037/17, 2. ožujka 2021.
R.U. protiv Grčke, br. 2237/08, 7. lipnja 2011.
Rahimi protiv Grčke, br. 8687/08, 5. travnja 2011.
Ramadan protiv Malte, br. 76136/12, 21. lipnja 2016.
Rantsev protiv Cipra i Rusije, br. 25965/04, ECHR 2010 (izvadci)
Riad i Idiab protiv Belgije, br. 29787/03 i 29810/03, 24. siječnja 2008.
Rodrigues da Silva i Hoogkamer protiv Nizozemske, br. 50435/99, ECHR 2006-I

—S—

S.F. i drugi protiv Bugarske, br. 8138/16, 7. prosinca 2017.
S.Z. protiv Grčke, br. 66702/13, 21. lipnja 2018.
Saadi protiv Italije [VV], br. 37201/06, ECHR 2008
Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], br. 13229/03, ECHR 2008
Saidoun protiv Grčke, br. 40083/07, 28. listopada 2010.
Sakir protiv Grčke, br. 48475/09, 24. ožujka 2016.
Salah Sheekh protiv Nizozemske, br. 1948/04, 11. siječnja 2007.
Savridin Dzhurayev protiv Rusije, br. 71386/10, ECHR 2013 (izvadci)
Schembri protiv Malte (odl.), br. 66297/13, 19. rujna 2017.
Sergey Smirnov protiv Rusije (odl.), br. 14085/04, 6. srpnja 2006.
S.D. protiv Grčke, br. 53541/07, 11. lipnja 2009.
Sh.D. i drugi protiv Grčke, Austrije, Hrvatske, Mađarske, Sjeverne Makedonije, Srbije i Slovenije, br. 14165/16, 13. lipnja 2019.
Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije, br. 36378/02, ECHR 2005-III
Sharifi i drugi protiv Italije i Grčke, br. 16643/09, 21. listopada 2014.
Shiksaitov protiv Slovačke, br. 56751/16 i 33762/17, 10. prosinca 2020.
Shioshvili i drugi protiv Rusije, br. 19356/07, 20. prosinca 2016.
Siliadin protiv Francuske, br. 73316/01, ECHR 2005-VII
Singh protiv Češke Republike, br. 60538/00, 25. siječnja 2005.
Singh i drugi protiv Belgije, br. 33210/11, 2. listopada 2012.
Slivenko i drugi protiv Latvije (odl.) [VV], br. 48321/99, ECHR 2002-II (izvadci)
Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 7. srpnja 1989., Serija A br. 161
Sow protiv Belgije, br. 27081/13, 19. siječnja 2016.
Stamose protiv Bugarske, br. 29713/05, ECHR 2012
Sudita Keita protiv Mađarske, br. 42321/15, 12. svibnja 2020.
Sufi i Elmi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 8319/07 i 11449/07, 28. lipnja 2011.
Sultani protiv Francuske, br. 45223/05, ECHR 2007-IV (izvadci)
Suso Musa protiv Malte, br. 42337/12, 23. srpnja 2013.

—T—

T.I. i drugi protiv Grčke, 40311/10, 18. srpnja 2019.
Taddeucci i McCall protiv Italije, br. 51362/09, 30. lipnja 2016.
Tanda-Muzinga protiv Francuske, br. 2260/10, 10. srpnja 2014.
Tarakhel protiv Švicarske [VV], br. 29217/12, ECHR 2014 (izvadci) *Tehrani i drugi protiv Turske*, br. 32940/08 i dva druga predmeta, 13. travnja 2010.
Thimothawes protiv Belgije, br. 39061/11, 4. travnja 2017.
Thuo protiv Cipra, br. 3869/07, 4. travnja 2017.
Trabelsi protiv Belgije, br. 140/10, ECHR 2014 (izvadci)

—U—

Üner protiv Nizozemske [VV], br. 46410/99, ECHR 2006-XII
Unuane protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 80343/17, 24. studenoga 2020.
Usmanov protiv Rusije, br. 43936/18, 22. prosinca 2020.

—V—

V.F. protiv Francuske (odl.), br. 7196/10, 29. studenoga 2011.

—W—

Weller protiv Mađarske, br. 44399/05, 31. ožujka 2009.

—X—

X protiv Švedske, br. 36417/16, 9. siječnja 2018.

X protiv Švicarske, br. 16744/14, 26. siječnja 2017.

—Y—

Yoh-Ekale Mwanje protiv Belgije, br. 10486/10, 20. prosinca 2011.

—Z—

Z.A. i drugi protiv Rusije [VV], br. 61411/15 i tri druga predmeta, 21. studenoga 2019.